VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Ongepubliceerde boeken in Utrecht
Come Stay Grow: derde plekken
'Nieuwe' directeur NBD Biblion
Van laaggeletterd tot auteur

Nummer **2** | Jaargang 30
Februari 2026

Foto: Ivonne Zijp

Bibliotheekblad 1996-2026

Meliha Koyluoglu & Aniel Mathoera
Teamleider & servicemedewerker bij Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA)

Hoi!

Ik ben **Zoevi**, je nieuwe vriendje van **Jeugdbieb.nl**.

Op 14 februari zweefde ik door de lucht. Daar kwam ik een oude, wijze uil tegen. Hij was op weg naar het archief. Dat is een speciale plek waar belangrijke herinneringen en spullen worden bewaard. Zo kunnen mensen later zien wat er allemaal gebeurd is. De uil vroeg of ik even op zijn Jeugdbieb wilde passen. Natuurlijk wilde ik dat!

Als gedachtewolkje ben ik heel nieuwsgierig. Ik heb altijd vragen en ga op zoek naar antwoorden. Daarom hebben mijn ouders me Zoevi genoemd:

- **Zoe** van **zoe**ken
- **Vi** van **vi**nden

Kom je snel eens langs op Jeugdbieb.nl? Dan zoeken we samen **handige informatie**, ontdekken we **leuke weetjes** van mijn wolkenvriendjes en krijg je **toffe leestips** van de LeesTippers.

Tot snel!

Groetjes,
Zoevi

Jeugdbieb viert 25e verjaardag met nieuwe website

Betrouwbare informatie vinden is best lastig, zeker voor kinderen. Jeugdbieb wijst de weg naar nieuws, leestips, websites, filmpjes, podcasts en apps.

Alles is te vinden op **Jeugdbieb.nl**, in **schoolWise** voor de Bibliotheek *op school* en in de jeugdcatalogus **juniorWise**. Jeugdbieb is mogelijk gemaakt door **OCLC**.

Jeugdbieb

OCLC

Onafhankelijk advies
Krachtige implementaties

Uw partner voor Search Oplossingen en Business Intelligence

KBenP
meer waarde uit informatie

KBenP.nl

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt negen keer per jaar (vijf keer digitaal en vier keer in print). Hiervoor hebben wij uw e-mailadres nodig. Mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op LinkedIn, Facebook en Bluesky.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd-, eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Digitale nummers
Voor vragen: mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Ellen Soellaart

Medewerkers
Johannes Abeling, Femke van den Berg, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Marjolein Lolkema, Anneke de Maat, Linda van Pelt, Evi Savelkouls, Stan Verhaag, Rowan de Vries-Teegelaar, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Juryleden Beste Bibliotheek
Deirdre Carasso, Jeanine Deckers, Gerard Meijer, Erna Staal, Robin Verleisdonk

Archief
Abonnees kunnen (na inloggen) op bibliotheekblad.nl/archief alle verschenen edities vanaf 2020 teruglezen.

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Op bibliotheekblad.nl/abonneren vindt u de tarievenstructuur en kunt u een abonnement afsluiten.

Adverteren
Uitgeverij Virtùmedia verzorgt in opdracht van Bibliotheekblad de acquisitie. Contact via Mariska Jankovits: +31 (0)30-693 11 77 of mjankovits@virtumedia.nl. Op bibliotheekblad.nl/adverteren vindt u de tariefkaart.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- @bibliotheekblad.bsky.social
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Collega
Normaal gesproken wordt in deze rubriek altijd één bibliotheekmedewerker geportretteerd. Voor deze ene keer maken we een uitzondering. Omdat Meliha en Aniel al bijna twintig jaar samenwerken.

12
Ongepubliceerde boeken
De Bibliotheek Utrecht heeft dit jaar een absolute wereldprimeur: een collectie van ongepubliceerde boeken. Iedereen mag eigen schrijfsels toevoegen aan de collectie.

20
Dertig jaar Bibliotheekblad
Bibliotheekblad viert dit jaar een jubileum. Uitgever Paul Baak en hoofdredacteur Menno Goosen kijken terug op de afgelopen jaren. Ook blikken ze vooruit.

24
Bijzondere Bibliotheken
In het Eye Collectiecentrum worden de collecties van Eye Filmmuseum zorgvuldig beheerd. Ook vind je hier Eye Study: de grootste filmbibliotheek en mediatheek van Nederland.

26
Bewaarbeleid van de KB
In de loop der jaren veranderde veel aan het bewaarbeleid van de KB, passend bij de tijd. Jasper Faase, hoofd collectievorming bij de KB, vertelt over de laatste ontwikkelingen.

28
'Nieuwe' directeur NBD Biblion
Na tien maanden als interim-directeur-bestuurder van NBD Biblion volgde Jos van Leeuwen per september 2025 Nina Nannini permanent op.

32
Van laaggeletterd tot auteur
Nadat Gea Mulder op latere leeftijd had leren lezen en schrijven, schreef ze zelfs een boek en werd daarvoor in de zomer van 2024 bekroond met de *Taalheldenprijs* van Stichting Lezen en Schrijven.

34
In gesprek met taalleerders

Op een dinsdagmiddag ondervroegen deelnemers van de Taalgroep van Bibliotheek Hoorn Kersenboogerd Gea Mulder. Ze wilden alles weten over haar plannen voor de toekomst.

38
Topstukken uit de KB
In deze aflevering een Frans kunstenaarsboek van een graveur, Martine Rassineux, en een meesterdrukker, François Da Ros: Ilinx.

40
Come Stay Grow
In dit boek schetsen de auteurs Amy Goedhart en Aat Vos de toekomst van onder andere bibliotheken en culturele centra. Een gesprek met auteur Amy Goedhart.

44
De carrièreswitch
Sinds september 2025 staat Daan Bultje aan het roer van dbieb. Hij maakte een bijzondere switch: in het verleden was hij gespecialiseerd in de zorgsector en met name in *healthy* ageing.

48
Management
Sinds begin 2025 staat Roos Herman aan het hoofd van ZB Bibliotheek van Zeeland. Daar zet ze haar wens om structuur aan te brengen in om de organisatie nog beter te laten draaien.

52
Onderzoek
Met de Bibliotheekmonitor kun je nu ook de effecten van activiteiten voor jeugd (4-16 jaar) meten. Want wat wil een kind voor activiteiten doen in de bieb?

54
Maak metadata weer sexy
Achter jouw catalogus schuilt een hele organisatie die draait om metadata. En daar moet veel meer aandacht voor komen, vinden Johan Hoenink, Esther Westerveld, en Daniel Boers.

Verschijning Bibliotheekblad 3-2026

Bibliotheekblad nummer 3-2026 verschijnt rond 17 maart.

Dit is een digitale editie. Abonnees ontvangen deze in hun mailbox.

Voor vragen over digitale edities: digitaal@bibliotheekblad.nl

Wereldprimeur voor Utrecht

Stel je voor: je loopt een bibliotheek binnen en de collectie bestaat deels uit boeken die je nergens anders kunt vinden. Letterlijk nergens. In de Bibliotheek Utrecht is dit sinds kort de realiteit met *Het Boekenspektakel:* een groeiende verzameling ongepubliceerde manuscripten.

Het idee ontstond bij directeur Deirdre Carasso na het horen van een podcast over de *Brautigan Library* (naar het boek van Richard Brautigan). Waar kunstmusea streng selecteren wat "goed genoeg" is voor het publiek, is de bibliotheek van nature de meest democratische plek op aarde. Utrecht doet daar nu een schepje bovenop. Want waarom zou een bibliotheek alleen boeken aanbieden die de filter van een uitgever hebben overleefd?

In de hal aan de Neude vind je geen saaie boekenkasten, maar een kleurrijke installatie van buizen en stellingen. En vergeet de alfabetische ordening of de verplichte vijfsterrenrecensies op de flap. Hier kies je op basis van je humeur. Ben je vandaag in de stemming voor "dromerig magisch" (geel) of "verdiepend confronterend" (rood)? Via een beslisboom word je naar een kast geleid waar de boeken verstopt zitten in witte papieren zakjes. Een echte blind date met een verhaal.

Van het levensverhaal van Saïd uit het Rif-gebergte tot de pianocomposities van een elfjarig meisje; alles krijgt een podium. De passie spat ervan af. Een oudere man kwam zelfs met de regiotaxi uit Venlo om zijn levenswerk persoonlijk af te leveren.

Extra bijzonder: de schrijvers horen wat de lezer van hun boek vond. Bij elk boek zit namelijk een A5-kaart met een boodschap van de auteur. Lezers kunnen hierop een reactie schrijven, die de bibliotheek vervolgens terugstuurt naar de schrijver.

Of het een succes wordt? De media-aandacht was gigantisch, maar zoals elke bibliothecaris weet: *likes* op LinkedIn zijn leuk, maar fysieke uitleningen zijn beter. Utrecht durft in ieder geval te experimenteren. Dus, wie durft er op blind date met een ongepubliceerd meesterwerk?

Ik wens u veel leesplezier!

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Teamleider Meliha Koyluoglu &
servicemedewerker Aniel Mathoera (OBA)

‘Wij zijn al bijna 20 jaar collega’s!’

Normaal gesproken wordt in deze rubriek altijd één bibliotheekmedewerker geportretteerd. Voor deze ene keer maken we een uitzondering. Waarom? Omdat Meliha en Aniel al bijna twintig jaar intensief samenwerken en ongeveer tegelijkertijd begonnen. Daarnaast zorgen ze met hun Turkse- en Surinaamse roots voor een mooie afspiegeling van het multiculturele personeelsbestand van de hoofdstedelijke OBA. Beiden werken in stadsdeel Amsterdam-Noord. In Noord heeft de OBA vier vestigingen, in geheel Amsterdam 31. Een dubbelgesprek over culturen, talen, jeugdervaringen en visies op heden en toekomst.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S (INCLUSIEF COVER): IVONNE ZIJP

Cultuurschok of roze bril?

Aniel Mathoera is geboren in Paramaribo, Suriname. 'Op mijn 21ste, begin jaren '90, kwam ik naar Nederland. Mijn ouders waren hier al een tijdje om medische redenen. Ze zijn uiteindelijk vijf jaar gebleven.' Aniel zelf keerde weliswaar bijna jaarlijks terug naar zijn geboorteland voor vakantie en familiebezoek, maar zijn definitieve draai vond hij in Nederland. Na een jaar in Rotterdam verhuisde hij naar Noord-Brabant. In Den Bosch deed hij de opleiding "Bloem, groen en styling" en aansluitend werkte hij een aantal jaren in bloemenwinkels. Op een gegeven moment bekroop hem het gevoel dat hij de stad van Zoete Lieve Gerritje lang genoeg gezien had.
'De grote multiculturele stad Amsterdam ging steeds meer lokken. Je moet begrijpen dat ik in Suriname ook gewend was om met vijf culturen te wonen.' *(Hindoestanen, Creolen, Marrons, Javanen en Chinezen – red.)*

De ouders van Meliha komen uit Kayseri, Turkije. Zelf is ze geboren en getogen Amsterdamse, vertelt ze met een tongval die enigszins voor zichzelf spreekt.
'Mijn moeder kwam op dertienjarige leeftijd naar Nederland en thuis spraken we alleen Turks. Ik was de oudste van de kinderen en kon in het begin dus ook niet met zussen of broers praten. Toch heb ik daar weinig last van gehad. Of in ieder geval heb ik er nooit zoveel bij stilgestaan of dit moeilijk was op school. Ik was een heel introvert kind, misschien speelde dat ook mee. Als kind ben je flexibel en ik nam het zoals het kwam. Eigenlijk ben ik nog steeds geneigd alles van de roze kant te bekijken.'

Hadden jullie in je jongere jaren al affiniteit met boeken of verhalen?

Zo lang hij zich kan herinneren was **Aniel** dol op lezen. 'Als klein kind ging ik al naar de bibliotheek, want die zat letterlijk bij ons om de hoek. Ik weet ook nog hoe die bieb heette: CCS. *(stichting Cultureel Centrum Suriname, red.)* Ik vond het heerlijk om daar boekjes uit te zoeken, maar ik kon er ook van genieten om voorgelezen te worden. Door mijn ouders of door een van mijn zussen of broers. Ik ben de jongste thuis. Zulke voorleesmomenten, daar kon je lekker bij wegdromen.'
Tegenwoordig leest Aniel beduidend minder. 'Ik ben nu meer van de films en de muziek en vind het relaxed om thuis op de bank te kijken naar documentaires over bijvoorbeeld natuur of architectuur.

Of reisprogramma's. Dankzij het grote digitale aanbod van nu zijn boeken niet meer altijd nodig om je kennis te verrijken. Maar voor romans prefereer ik nog steeds het papieren boek. Mijn laatst gelezen exemplaar? *Onder de paramariboom* van Johan Fretz *(in 2025 het centrale boek van Heel Nederland Leest)*. Vlak nadat die roman in 2018 verscheen, las ik deze in het vliegtuig naar Suriname. Ik vond het wel een grappig boek. Onlangs heb ik het herlezen en ik ervoer dezelfde emoties en associaties. Nu is het waarschijnlijk wel zo dat ik Suriname anders beleef en zie dan de meeste Nederlanders.'

Meliha werd als kind niet veel voorgelezen, maar de Turkse cultuur heeft ze wel degelijk met de spreekwoordelijke paplepel binnengekregen. 'In mijn land heerst er een echte vertelcultuur, vooral ontstaan doordat in Turkije vroeger een groot deel van de mensen niet goed kon lezen en schrijven. Dus werden de verhalen mondeling doorgegeven aan de volgende generatie.'
Als moeder van drie kinderen heeft Meliha met hen vanaf het begin vooral Turks gesproken.
'Een bewuste keuze. Toen ik zwanger was van mijn oudste dochter, nu 22, heb ik me ingelezen over de taalontwikkeling van kinderen. Wat ik toen vooral leerde, is dat opgroeien in een taalrijke omgeving het belangrijkste is, ook al is dat een een andere taal dan die van het land waarin je woont. Begin 2000 was de overheersende visie van de Nederlandse politiek dat ook alle buitenlanders thuis met hun kinderen vooral Nederlands zouden moeten spreken. Maar dat blijkt dus een achterhaald inzicht. Bovendien horen kinderen in de buik van hun moeder al taal en in mijn geval was dat dus Turks.'
Op hun jonge leeftijd sprak Meliha met haar twee dochters en zoon al volwaardig Turks in plaats van eenvoudige kindertaal. 'Op drie-, vierjarige leeftijd hadden zij bijna de vocabulaire van een volwassene. Dankzij die ondergrond hebben ze op de peuterspeelzaal de taalachterstand in het Nederlands binnen een paar maanden ingelopen.'

Het is mede die persoonlijke ervaring die haar heeft gemotiveerd tot het inrichten van een speciale collectie Turkse jeugdliteratuur in de OBA-locatie De Banne. 'We hebben dit gedaan in samenwerking met het Tulip Institute, bedoeld om de affiniteit met de Turkse cultuur te stimuleren. Vroeger waren er in Nederland vooral arbeidsmigranten, maar tegenwoordig zijn er steeds meer (hoger opgeleide) expats die de cultuur- en taalontwikkeling van hun kinderen belangrijk vinden. Als bibliotheek spelen we daar graag op in,' vertelt Meliha die inmiddels al tien jaar als teamleider in Stadsdeel Noord de supervisie heeft over de vier OBA-locaties in dit gedeelte van de hoofdstad. 'Verder lezen we bij de OBA voor in vijftien verschillende talen.'

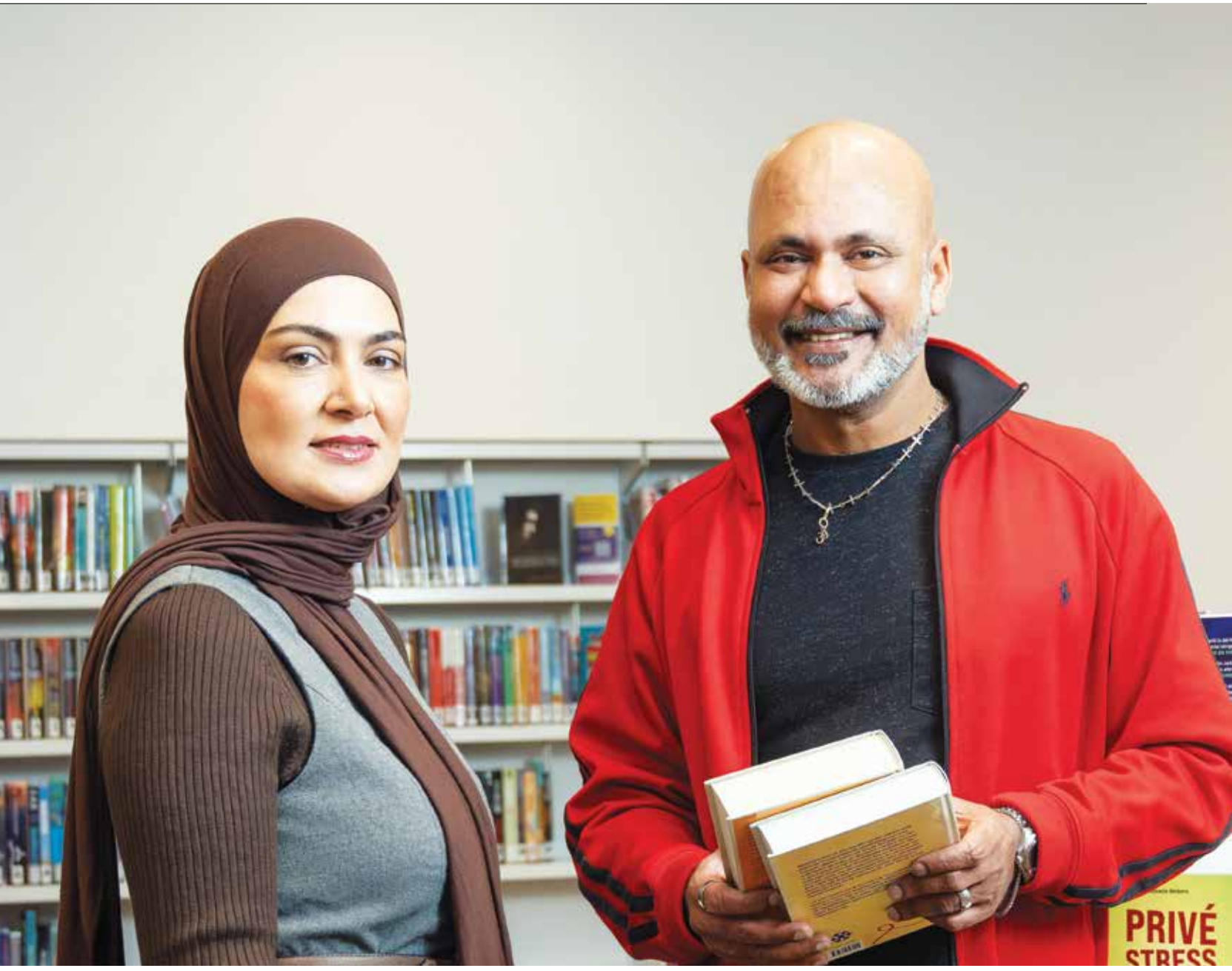
Maar eerst nog even terug naar jullie komst naar de OBA. Was dat een bewuste loopbaankeuze?
Aniel werkte tijdens zijn laatste jaren in Suriname in de modebranche. 'Mijn vader had destijds een kledingwinkel, maar dreigde die om gezondheidsredenen tijdelijk te moeten sluiten. Ik heb toen op mijn zeventiende besloten te stoppen met school om de winkel draaiende te houden. Daarnaast ging ik ook kleding ontwerpen, vooral overhemden. Nee, een concrete opleiding had ik daar niet voor, maar ik kom uit een creatieve familie. Mijn moeder was coupeuse en mijn vader kon alles maken. Zijn vader, mijn opa, was meubelmaker. Creativiteit zit in onze genen. In die tijd waren er nog geen online-instructies op bijvoorbeeld YouTube, dus je moest veel improviseren. Of kijken naar muziekvideoclips, want die waren toen de trendsetters. Innovatief zijn was niet altijd gemakkelijk, maar het was een mooie en uitdagende tijd.'

Was het diezelfde wens tot improvisatie die Aniel motiveerde tot een baan bij de OBA?
'Het was deels toeval,' bekent hij. 'Zodra ik in Amsterdam ging wonen, schreef ik me in bij diverse uitzendbureaus. Ik was bereid om van alles te proberen, want er moest geld op tafel komen en een uitkering wilde ik niet. Al snel werd ik gebeld, door Content. Dat werd ik zelf ook, toen ik hoorde dat ik bij de bibliotheek kon gaan werken. Als inval-publieksmedewerker rouleerde ik langs veel locaties en zo leerde ik de stad en de verschillende stadsdelen goed kennen.'
Dingen waar Aniel met extra plezier op terugkijkt is dat hij ooit de aankleding heeft gedaan voor de Nationale Voorleesdagen op Reigersbos. 'En ik heb ooit een handboeket gemaakt voor Prinses Laurentien die kwam voorlezen in 2008.'

Ook **Meliha** kwam min of meer toevallig bij de OBA terecht. 'Ik was vroeger kapper, maar kreeg last van eczeem en kon daardoor niet meer werken. Op mijn zesentwintigste, net moeder van mijn tweede dochter, zat ik thuis. Een vriendin die zelf bij de bibliotheek werkte, gaf het advies om me in te schrijven bij een uitzendbureau. 'Er zijn reorganisaties bij de OBA en ze hebben veel externe krachten nodig, vooral parttime en op verschillende plekken,' zei ze. Korte tijd later was ook Meliha "vliegende keep in de bieb" en in die tijd kwam ze geregeld uitzend-collega Aniel tegen. 'We kennen elkaar dus al heel lang. Inmiddels hebben wij nu verschillende rollen gekregen, maar dat heeft aan onze verhouding niets veranderd.'

Strategische loopbaanplanning of praktische persoonlijke keuzes?
Toen **Meliha** in 2008 een vast contract kon krijgen als medewerkster klantenservice OBA in Amsterdam-Oost, was ze daar vooral om praktische redenen erg blij mee. 'Met carrièreplanning was ik in die tijd niet zo bezig. Maar mijn moeder woonde in dit gedeelte van de stad en was mijn vaste oppas. Mijn nog jonge kinderen bracht ik in de ochtend naar haar toe en daarna ging ik naar mijn werk. Met een vaste werkplek in Oost was dit één rit.'

Aniel's eerste vaste aanstelling bij de OBA was in Zuidoost. 'Ik hield me bezig met het categoriseren van nieuwe boeken in het computersysteem en werkte ook in de publieksservice. Een leuke combinatie tussen vóór en achter de schermen. Bovendien voelde ik me prima thuis in de multiculturele omgeving daar.'
Vanwege een nieuwe reorganisatieronde bij OBA, waarbij als een soort stoelendans veel collega's naar een nieuwe werkplek

moesten verhuizen, kwam Aniel een aantal jaren later terecht in Amsterdam-Noord. 'Aanvankelijk was ik daar niet blij mee. Maar ik woonde inmiddels ook in Noord en die tien minuten op de fiets naar mijn werk bleken in de praktijk toch wel handig.

Meliha hoefde niet zo nodig weg uit Oost. 'Ik genoot van de diversiteit in het werk en had thuis in mijn hoofd al een complete planning van mijn werkzaamheden, afgestemd op de locatie waar ik die dag zou werken.' Maar ook zij werd geconfronteerd met de OBA-reorganisatie. 'Op basis van de kwaliteiten van de medewerkers werden er nieuwe teams gemaakt,' herinnert ze zich nog goed. 'Er waren uiteraard al geruchten, zoals over de nieuwe manier van aansturing. In plaats van regiohoofden per stadsdeel zouden er teamleiders komen voor meerdere vestigingen tegelijkertijd, die zouden fungeren als een soort meewerkend voorman/-vrouw. Mijn collega's stimuleerden me om te solliciteren, maar ik wilde eerst het resultaat van het onderzoek afwachten.' Meliha's daarin genoemde kwaliteiten – helikopterview, het vermogen tot uitzoomen en talent voor omgaan met mensen – waren voor haar voldoende motivatie om de sollicitatiesprong te wagen. Met succes! Op de eerste maandag in 2016 ging ze van start als teamleider van toen nog drie OBA- locaties in Amsterdam-Noord: Banne, Molenwijk en Van der Pek.

'Voor mij een nieuw stadsdeel én een nieuw team, waarbinnen de medewerkers elkaar ook lang niet allemaal kenden. De volledige OBA-organisatie was door elkaar gehusseld. Voor de medewerkers vond ik dat eigenlijk erger dan voor mezelf, want ik had immers zelf gekozen voor de switch.'
Meliha had er zin in, in het vertrouwen dat ze het goed zou kunnen vinden met de nieuwe collega's.
'Maar ik vond het ook spannend, want ik had immers nog geen leidinggevende ervaring. Ja, ik was moeder!' klinkt het met een kwinkslag.

'Wij als nieuwe teamleiders kregen de instructies om flink op te ruimen in de locaties. Vooral voor de medewerkers die hier al eerder werkten, leek het me nogal rigoureus om nog méér van het bestaande fundament af te breken. Er was immers al zoveel om hen heen veranderd. Direct volledig het roer omgooien leek me niet de goede weg,' klinkt Meliha's strategie die ze ook met haar nieuwe team deelde. 'Dat standpunt werd gewaardeerd.'
Naar eigen zeggen is Meliha ook niet zo gevoelig voor hiërarchie. 'De ruimte om een eigen stempel te drukken, vind ik belangrijk. Mijn aanpak daartoe was eerlijk gezegd aanvankelijk vooral intuïtief, want de trainingen voor de nieuwe OBA-leidinggevenden moesten toen nog starten. Tijdens de cursus Coachend Leiderschap kreeg ik wel bevestigd dat het ontwikkelen van een eigen visie, gebaseerde op aftasten en voelen, belangrijk is.'

Vastigheid of verandering?

Dat automatisering en centralisering het werk inhoudelijk hebben veranderd, is voor **Aniel** de dagelijkse praktijk.
'Voor ons als medewerkers is het invoeren van boeken in de computer nu veel efficiënter: ze kunnen vrijwel linea recta de kasten in. En klanten zijn nu minder afhankelijk van de hulp van bibliotheekmedewerkers, want inleveren en uitlenen zijn volledig geautomatiseerd.'
Digitalisering heeft de mensen niet per se slimmer gemaakt, is zijn constatering. 'De smartphone maakt de gebruikers hiervan niet automatisch *smarter*. Doordat zo'n telefoon vrijwel alles voor je doet, hoef je eigenlijk zelf minder na te denken. Maar zelfs nu nog krijg ik soms iemands telefoon in handen gedrukt met het verzoek iets op te zoeken of op te slaan in het geheugen. 'Ik ben Google niet,' zeg ik soms voor de grap.' Meestal vindt Aniel het niet erg dat er vaak van alle kanten aan hem wordt getrokken, hoewel hij niet precies snapt waarom dat gebeurt. 'Is het gemakzucht? Of behoefte aan menselijk contact? Dat vraag ik me weleens af. Voor sommige zaken, zoals financiële problemen, kan ik mensen gericht doorverwijzen naar de juiste instanties.'
Dat de bibliotheek zelf veel (gratis) cursussen aanbiedt aan iedereen die zijn PC-skills op peil wil houden, vindt hij een goede zaak. 'Vooral voor senioren die zich soms machteloos voelen. Kennis is macht! Het is ook een belangrijk middel tegen eenzaamheid van ouderen, want met internet haal je met gemak bij wijze van spreken de hele wereld in huis. Dat kan ook nadelen hebben, want het zorgt soms wel voor veel prikkels.' Zijn eigen prikkelbaarheid glijdt als het ware van hem af als Aniel aan het einde van de werkdag de alarmcode van de bibliotheeklocatie intoetst en naar huis gaat. 'Daar ben ik vrijwel meteen weer zen.'

'Voordat ik tien jaar terug solliciteerde als teamleider heb ik uiteraard ook overlegd met het thuisfront,' blikt **Meliha** nog even terug. 'Mijn partner moedigde me aan. Onze jongste was bijna vier en zou dus ook naar school gaan, dus qua planning deed deze kans zich voor op het juiste moment. Inmiddels is er alweer veel veranderd bij de OBA. Door de automatisering zijn er nu minder baliemedewerkers nodig. Zelf fungeer ik inmiddels als stadsdeelmanager van Amsterdam-Noord.'

De beslissing om de OBA-aansturing te regelen met stadsdeelmanagers vindt ze een goede beslissing. 'Hierdoor slagen we er beter in te opereren als één organisatie, die door de hele stad duidelijk herkenbaar is voor zowel medewerkers als bezoekers.' Om dat gevoel van eenheid te handhaven heeft ze tweewekelijks online check-ins met haar zeven collega-managers van andere stadsdelen van Amsterdam. 'Het geeft een gevoel van houvast dat dit zo vaak gebeurt. Zo ken je elkaar goed en kan je ook gemakkelijker even tussendoor bij elkaar aankloppen als er iets speelt. Iedere maand komen we als sector fysiek bijeen: de acht stadsdeelhoofden, het sectorhoofd, en andere medewerkers met leidinggevende functies. Ook hier staat het gemeenschappelijke OBA-gevoel centraal.'

In Meliha's rol als stadsdeelmanager houdt ze zich ook bezig met zaken als verzuim, werving en de jaarplanning. 'Die inhoudelijke functie ligt me goed, vooral doordat ik iedere dag wat bijleer. Vroeger dacht ik dat ik niet zo ambitieus was, maar ik heb ervaren hoe leuk en zelfs belangrijk ik het vind om me te blijven ontwikkelen. Stilstand wil ik niet. Het leven verandert en als het goed is, gaan organisaties daarin mee. Voor de OBA geldt dat zeker en zolang dat zo blijft, zie ik mezelf hier voorlopig nog wel blijven.'

Nog even terug naar de Surinaamse en Turkse cultuur. Hoe leeft die in jullie voort?

Spijt van zijn beslissing uit Suriname weg te gaan, heeft **Aniel** niet. 'Toen Bouterse aan de macht kwam, ging het land nagenoeg failliet. Basisproducten zoals aardappels en toiletpapier waren er zelfs niet meer voldoende en veel mensen vluchtten weg, naar de Antillen, Amerika of Nederland. Ik probeer wel ieder jaar terug te gaan, vooral om mijn moeder te zien. Zij is ziek en wil niet meer reizen. Ook het eten in Suriname smaakt anders, beter, dan in Nederland. Dankzij de verse ingrediënten die daar ter plekke zijn gegroeid. Dat proef je!'
De viering van 50 jaar zelfstandigheid van Suriname zorgde, bijna een beetje onverwacht, voor emoties.
'Vooral bij het schouwspel van 7.500 leerlingen die samen op het Onafhankelijkheidsplein een gigantische levende Surinaamse vlag vormden, dacht ik: dit is mijn land!'
Tot slot wil hij nog iets kwijt over zijn werk. 'Toen ik bij de OBA begon, waren het vooral de Nederlanders die veel lazen. Tegenwoordig komen er ook veel buitenlandse mensen naar de bibliotheek. Het is dus goed dat de bibliotheek tegenwoordig ook anderstalige boeken in de collectie heeft.'

Meliha bezoekt bijna ieder jaar het geboorteland van haar ouders. 'Ik switch moeiteloos tussen twee culturen. In Nederland voel ik me een echte Nederlandse, maar zodra ik in Turkije ben, voel ik me vrijwel meteen een Turkse. Het is alleen jammer dat de klimaatverandering daar zo voelbaar is. In de vakantieperiode in de zomer is het bijna niet uit te houden van de hitte in Kayseri en omgeving. Verder beginnen mijn twee jongste kinderen het Turks een beetje te verleren. Dat vind ik wel jammer, maar het is kennelijk onvermijdelijk als je niet vaak genoeg daar bent. Wel sta ik nog steeds achter de meertalige opvoeding. In het Turks hebben wij een mooi gezegde: "één taal, één mens." Dus meer talen beheersen is altijd een plus.'

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2026

MAART

02/03	10 COOLE AI-TOOLS
04/03	CONFLICTHANTERING
06/03	AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN
11/03	STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIAL MEDIA
12/03	INSTORE COMMUNICATIE IN DE BIBLIOTHEEK
13/03	JEUGDBIBLIOTHEEK EN LEESBEVORDERING
13/03	INTRODUCTIE PROMPT ENGINEERING
13/03	COÖRDINEREN VAN VRIJWILLIGERS
18/03	EFFECTIEF AAN DE SLAG MET COPILOT
20/03	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN (ADVANCED)
20/03	KWALITEIT VAN INFORMATIE
20/03	INTRODUCTIE SHAREPOINT
25/03	FACILITEREN VAN COMMUNITY LIBRARIANSHIP (DOOR LEIDINGGEVENDEN)

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

Foto: Maarten Mooijman

De ongepubliceerde boekencollectie van Bibliotheek Utrecht

Jouw boek in de bieb!

En of openbare bibliotheken nog iets totaal nieuws kunnen bedenken. De Bibliotheek Utrecht heeft dit jaar een absolute wereldprimeur: een collectie van ongepubliceerde boeken. Het Boekenspektakel moet zorgen voor unieke ontmoetingen tussen schrijver en lezer, vertelt directeur Deirdre Carasso.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Het begon allemaal met een podcast. Of beter gezegd: met een boek. Deirdre Carasso, directeur van de Bibliotheek Utrecht, legt het aan het begin van het gesprek direct op tafel: *The Abortion* van Richard Brautigan, oorspronkelijk in Amerika verschenen in 1971 en nog hetzelfde jaar onder de titel *Vida* uitgebracht in Nederlandse vertaling. Daarin beheert de hoofdpersoon een bibliotheek van ongepubliceerde manuscripten.
'En die is daarna dus echt gerealiseerd', vertelt ze. 'Toen ik hier ongeveer een jaar werkte, hoorde ik daar een podcast over. Initiatiefnemer van The Brautigan Library, zoals hij het noemde, is Todd Lockwood, die een heel mooie slogan verzon voor dit type bibliotheek: A Very Public Library. Hij deed dat alweer meer dan dertig jaar geleden, maar de bibliotheek bestaat nog steeds, tegenwoordig in het Clark County Historical Museum in de staat Washington.'

Nog democratischer

Carasso was direct geïnspireerd. 'Dit moeten wij ook hebben! dacht ik. Vanaf het moment dat ik overstapte uit de kunstwereld, vond ik het een verademing dat de bibliotheek zo democratisch is. Kunstmusea selecteren heel streng wat ze opnemen in de collectie en presenteren aan het publiek. Maar een bibliotheek zo groot als Utrecht kan gewoon 99% van wat er verschijnt aankopen.

Door ook onuitgegeven verhalen te presenteren, wordt de bibliotheek nóg democratischer.'
Alleen: hoe moest de Utrechtse bibliotheek van ongepubliceerde manuscripten dan functioneren? 'The Brautigan Library is eigenlijk heel klein. De fysieke collectie bestaat uit 317 boeken, die zijn verzameld in de jaren tot 1996. Sindsdien zijn er geen papieren boeken aan toegevoegd. Twintig jaar later kwam er wel een digitale collectie bij, maar ook daar worden maar een paar titels per jaar aan toegevoegd. Het is een gestolde collectie. En ik wilde juist een levende collectie.'

Kleurrijke wirwar

Sinds 25 januari is de droom werkelijkheid geworden. Die dag opende in de hal van de centrale vestiging aan het Neude, op de plek waar tot voor kort de afdeling reizen stond, *Het Boekenspektakel* voor het publiek. Het is een installatie vol boeken, ontworpen en vormgegeven door DeVrijerVanDongen en Loudmouth, die – blijkt uit de foto's die Carasso tijdens het gesprek in december toont – met een kleurrijke wirwar van buizen en stellages direct de aandacht trekt.
'Als je zo'n bijzondere collectie neerzet, kun je niet zomaar een paar kastjes inrichten, weggestopt ergens tussen de duizenden andere kasten', licht ze toe. 'Alsof het een soort minibieb is, waar bezoekers toevallig tegenaan kunnen lopen en alleen iets uithalen als ze echt geïnteresseerd zijn in de schrijver of het onderwerp. Dan wordt het in de praktijk weinig meer dan een depot van ongepubliceerde boeken zoals The Brautigan Library feitelijk is.'

Wél authentiek

In plaats daarvan wordt de collectie vol in de spotlights gezet. 'We hebben al die schrijvers die met zoveel liefde een uniek boek hebben geschreven, een groots podium gegeven in die fantastische bibliotheek Neude in het centrum van Utrecht. Dát moet het uitstralen. Als je dat doet – iets groter maken, zoals ik in de museumwereld heb geleerd – maak je mensen nieuwsgierig en krijg je ze daadwerkelijk in beweging.'
Zo kan de één-op-één-ontmoeting tussen schrijver en lezer ontstaan waar Carasso op uit is – als een mengvorm tussen de mensenbieb en een reguliere bibliotheekcollectie. 'Het verhaal is misschien niet fantastisch opgeschreven of strak geredigeerd, maar wél authentiek. Wél met urgentie verteld. En daarom de nieuwsgierigheid waard van iedere lezer die zich daarmee wil verbinden. Niet voor niets hebben we de belofte gedaan: voor alle schrijvers een lezer.'

Humeur van de lener

Hoe werkt Het Boekenspektakel? De boeken in de installatie – waar plek is voor tweeduizend boeken tegelijkertijd – zijn niet geordend op auteursnaam of onderwerp. Dat heeft weinig zin. Geen gebruiker kan ook worden getriggerd door een vijf sterren-recensie, aanbeveling van de buurman of blurb op het omslag. Niemand kent de boeken immers. 'Je hebt niet de gebruikelijke aanprijzingen die je het idee geven dat je het boek moet lezen', zegt Carasso.

Foto: Isabelle Cornet

Uitgangspunt is daarom het humeur van de lener. Waar heb je vandaag zin in? Op een centrale zuil beantwoord je in een beslisboom een aantal vragen die je leeshonger terugbrengt tot één specifieke categorie. Er zijn er in totaal zes die allemaal een eigen kleur hebben: "Inspirerend actief" (oranje), "grappig luchtig" (paars), "dromerig magisch" (geel), "verdiepend confronterend" (rood),"avontuurlijk gedurfd" (grijs) en "warm hoopgevend" (lichtgroen).

Witte papieren zakjes

Wie bijvoorbeeld op de vraag *Wat zoek je vandaag in een boek?* antwoordt: 'herkenning', wordt via een pijl naar deze vervolgvraag gestuurd: *Als je in gedachten dwaalt, zoek je dan vooral rust of juist chaos?* Kies je voor chaos ('hoe meer prikkels, hoe beter'), dan gaat het verder met: *Ben je op zoek naar een diepgaande ontdekking of een inspiratie om zelf iets te creëren?* Het eerste leidt naar "verdiepend confronterend", het tweede naar "inspirerend actief".
Vervolgens ga je naar de bijbehorende kast. Door via het buizenstelsel de corresponderende kleur te volgen, kom je er vanzelf. Daar moet je je laten verrassen. Alle boeken zitten in witte papieren tasjes. Dat is, aldus Carasso, ingegeven door de praktische overweging dat ongepubliceerde boeken bij uitstek geen standaardmaat hebben, maar het levert in praktijk een blind date met een boek op (hoewel je een tasje na een vluchtige blik natuurlijk altijd kunt omwisselen).

Driehonderd

Bij de inleverdagen die de bibliotheek sinds begin november in filiaal-Neude, maar ook bij bibliotheken elders in het land (Het Eemhuis, Forum en OBA Oosterdok) heeft georganiseerd, is de schrijvers via een vergelijkbare beslisboom gevraagd in welke categorie hun boek thuishoort. Zelf alles lezen is ondoenlijk. 'En het

Foto: Isabelle Cornet

Foto: Isabelle Cornet

mooie is dat we in iedere categorie ongeveer evenveel boeken innamen.'

Drie inleverdagen waren er tijdens het gesprek geweest, die al driehonderd exemplaren hadden opgeleverd. 'Het was zo fantastisch om te zien wie er allemaal boeken kwamen brengen. Niet zozeer de schrijvers die heel graag gepubliceerd willen worden en dit project als een opstapje zien. Het mag natuurlijk: hopen dat je ontdekt wordt. Het zou ook leuk zijn als het gebeurt. Maar dat is de bedoeling noch van ons noch van, zo bleek, de meeste schrijvers die meedoen.'

Regiotaxi uit Venlo

Op de site van bibliotheek Utrecht staat een hele verzameling portretten van schrijvers. Saïd, die opgroeide in het Rif-gebergte, op zijn 28e naar Nederland kwam en in klassiek Arabisch zijn levensverhaal opschreef. Sabine, die promoveerde op een proefschrift over de beeldvorming van Spanjaarden in de literatuur tussen 1554-1621. Inneke, die een dichtbundel maakte waarvoor kleindochter Fleur het omslag schilderde. Enzovoort. (Zie de kaderteksten, red.)

'Het zijn gewoon mensen die van schrijven houden. Mensen van alle leeftijden, uit alle sociale klassen en uit het hele land – een senior kwam zelfs met een regiotaxi uit Venlo. Sommigen schrijven al heel lang, terwijl anderen er juist mee begonnen toen ze van Het Boekenspektakel hoorden of dat als aanleiding zagen om hun boek eindelijk af te maken. En het is niet alleen maar geschreven tekst. Een meisje van elf heeft haar pianocomposities gebundeld en geïllustreerd.'

Geen uitleentermijn

Ook als bibliotheek functioneert Het Boekenspektakel zo democratisch als maar kan. Iedereen mag een boek lenen. Een lidmaatschap of inschrijving bij de gemeente Utrecht is niet vereist. Mede daarom is er geen uitleentermijn. Wie vanuit Enschede een dagje Utrecht doet, mag het boek langer houden. 'Lukt terugbrengen niet, dan vragen we lezers het terug te sturen. Omdat bibliotheekboeken weleens kwijt raken, hebben we schrijvers ook gevraagd geen uniek exemplaar in te leveren.'

Wel zit er een "terugbrengkaart" in ieder tasje – in formaat A5. Op de voorkant heeft de schrijver een persoonlijke boodschap geschreven. 'Hij of zij kan het tasje ook *customizen* door er een chocoladereep bij te doen of een brief te schrijven', vertelt Carasso. Op de achterkant wordt de lezer in het Nederlands en Engels uitgenodigd om een korte reactie te schrijven. 'Die bezorgen wij uiteraard zo snel mogelijk bij de schrijver.'

Bewust analoog

In theorie had deze communicatie ook digitaal gekund. Dat zou wellicht ook veel makkelijker zijn geweest. Maar nog los van het feit dat een apart systeem optuigen voor de bibliotheek van ongepubliceerde boeken al gauw in de papieren loopt ('superkostbaar!'), is Het Boekenspektakel bewust analoog opgezet. Het gevoel van echtheid en authenticiteit dat het oproept, past het beste bij het concept van een persoonlijke ontmoeting tussen schrijver en lezer.

'De afdeling collectie vond het hartstikke leuk om bij het uitdenken van de werkwijze helemaal terug te gaan naar vroeger. Met stempels, kaartenbakken, noem maar op. Want zo gaat het uitlenen. Aan de tasjes hangen uitleenkaarten, daar stempelt de lener de dag van uitlenen. Daarna laat hij de kaart achter in het Boekenspektakel. Het team van twintig vrijwilligers bewaart die kaarten en houdt zo overzicht van alle uitleningen.'

Impactdoel

Het Boekenspektakel is nadrukkelijk geen gimmick die de bibliotheek heeft gelanceerd, omdat de directeur toevallig een

idee had. De bibliotheek van ongepubliceerde boeken past in de missie om de Bibliotheek Utrecht samen met Utrechters te maken. Ook past het in de verandertheorie die enkele jaren geleden is vastgesteld. Impactdoel 2 is: *Utrechters lezen en schrijven met plezier, omdat dit bijdraagt aan hun algemene ontwikkeling en zelfredzaamheid.*
'We hebben ook al twee jaar in Overvecht een Geheime Schrijfschool voor kinderen en jongeren', zegt Carasso. 'Toneelschrijvers, rappers, radiomakers en anderen geven daar in heel kleine groepjes creatief schrijven. Ook deze collectie moet inspireren en stimuleren tot schrijven. We gaan dus programma's maken rondom schrijven. En er staat bij Het Boekenspektakel een zitje, met daar een plankje boeken over leren schrijven.'
Wat het allemaal wordt, moet blijken. 'Dat gaan we zelf ook ontdekken. Mijn ervaring is dat als je een initiatief neemt, mensen daar op een gegeven moment zelf dingen bij gaan bedenken. Zeker als je mensen bewust de ruimte voor hun eigen creativiteit geeft. Dat bleek ook bij ons Huis van Actief Burgerschap. We hebben gezegd: dit is jullie ruimte, jullie mogen beslissen wat hier gebeurt en dan gebeurt er ook van alles. Wij begeleiden en faciliteren dat proces alleen.'

Ophalen

Sowieso heeft Carasso géén idee wat ze – in aantallen – van Het Boekenspektakel kan verwachten. Hoeveel mensen zullen de komende maanden en jaren hun boek inleveren? Anderhalf miljoen Nederlanders schrijven in hun vrije tijd, maar hoeveel werken hun teksten uit tot boek? En hoeveel willen die afstaan aan de bibliotheek? Als een boek wordt teruggebracht en er is geen plek in de installatie, mag de schrijver het komen ophalen. Zal dát ooit nodig zijn?
Moet je dan aan de criteria sleutelen, zoals na de lancering van het project direct is gebeurd? 'Aanvankelijk mochten ingeleverde boeken geen ISBN hebben. Maar we merkten bij het inleveren dat veel schrijvers die toch aanvragen, ook als ze helemaal geen intentie hebben om het te verkopen. Daarom mag de oplage nu maximaal honderd exemplaren zijn. Maar ongepubliceerd blijft ongepubliceerd. Als een boek een uitgever krijgt, halen wij het uit de collectie.'

De Nieuws BV

En hoeveel boeken zullen een lezer vinden? Onmogelijk te voorspellen. Het Boekenspektakel kreeg tijdens de eerste inleverdagen ontzettend veel aandacht. 'Je merkt aan alles dat het een snaar raakt. Een bericht van mij op LinkedIn over de inleverdagen kreeg bijna 5000 likes en 450 comments en meer dan 150 reposts. Echt ongekend, dat heb ik nooit meegemaakt. Ook kwamen veel media langs: van *AD* en *Trouw* tot radioprogramma De Nieuws BV van BNNVara.'
Maar zij weet óók dat dat niets zegt over het gebruik. 'Toen wij een campagne hadden rond de slogan: *Wij zetten liever meningen naast elkaar dan tegenover elkaar*, bracht een collega boeken met tegenovergestelde visies bij elkaar, in een pakket met een roze strik erom. Denk: Israël en Palestina, koken met e-nummers en puur koken, voor en tegen vaccineren. Die display ging helemaal viral. Maar: er werd weinig uitgeleend. Dus ook nu kan ik alleen zeggen: we gaan het zien.'

Een kijkje achter de schermen op 24 maart

Interesse in Het Boekenspektakel achter de schermen? Bibliotheek Utrecht organiseert 24 maart in de middag een informatieve bijeenkomst voor collega's. Wil je erbij zijn? Stuur een mailtje naar directie@bibliotheekutrecht.nl.

Foto: Maarten Mooijman

Foto: Maarten Mooijman

Enkele schrijvers van Het Boekenspektakel

TEKST: BIBLIOTHEEK UTRECHT •
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Mischa Mannot

Safiya

'Mijn dichtbundel heet *Plassen met de deur open*. Veel van de gedichten gaan over liefde en geluk en ongemakken die we ervaren. Ik denk dat ik romantisch ben aangelegd, ik ben ook trouwambtenaar. Toen *Jouw boek in de Bieb* voorbijkwam dacht ik, dit is mijn kans! Het zet je in de actiestand en is laagdrempelig. Ik ben niet de nieuwe Toon Tellegen, maar nu komt mijn dichtbundel wel gewoon in de bibliotheek te liggen! Ik hoop dat een lezer zich straks herkent in een gedicht van mij. Dat er op die manier een kleine connectie ontstaat met iemand die ik niet ken, zonder dat ik het weet.'

Foto: Isabelle Cornet

Hannah

'Er zitten allemaal liedjes in *Happy Piano* die ik zelf heb bedacht. Ik hoop dat andere kinderen het leuk vinden en dat ze er beter van leren pianospelen.'

Foto: Isabelle Cornet

Dave

'Ik schreef eerst alleen voor mezelf. Toen ik laatst een proefdruk van mijn dichtbundel ging printen in de bibliotheek, zag ik ineens dit initiatief en dacht: dit is een teken! Creatief bezig zijn is een uitlaatklep voor mij. Hoe meer ik daarmee bezig ben, hoe gelukkiger ik ben.'

Foto: Daniëlle van Rossum

Kleindochter Fleur en oma Inneke

Inneke: 'Ik schrijf veel sinds ik een computer heb. Vroeger niet, toen zette ik de letters altijd verkeerd om neer. Op de computer kan ik het gewoon opnieuw typen. Mijn dichtbundel heet *Gouden Glinsteringen*, mijn kleindochter Fleur maakte schilderingen voor de kaft. Ik schrijf alledaagse en spirituele stukken over het leven. De aarde is zo mooi, en wij verfrommelen het! Met schrijven zoek ik verbinding. Ik hou van boeken. Je leert dat mensen het ook anders zien. Dan krijg je verdraagzaamheid. Ik ben opgegroeid in Utrecht, ging altijd met mijn opa mee postzegels kopen in het oude postkantoor. Ik vond het toen al zo'n mooi pand. En dan ligt daar straks mijn boek… Enig!'

Foto: Isabelle Cornet

Saïd

‘Ik ben best zenuwachtig, mijn boek staat al vijf jaar thuis en straks kan iedereen het lezen! Het heet *Droom en schip* en is het verhaal van mijn vriend en mij. Wij komen uit het Rifgebergte in Noord-Marokko. Als elfjarigen gingen we altijd naar de haven om naar de boten te kijken. We fantaseerden dan dat wij ooit op die boot naar Europa zouden gaan. Op mijn 28e kwam die droom uit. Toen dacht ik, waarom ga ik geen boek schrijven over mijn levensverhaal? Een stem in mijn hoofd zei dat ik geen schrijver was. Maar het is me toch gelukt. Het is in klassiek Arabisch geschreven. Mijn droom is dat iemand de verhalen vertaalt naar Nederlands.’

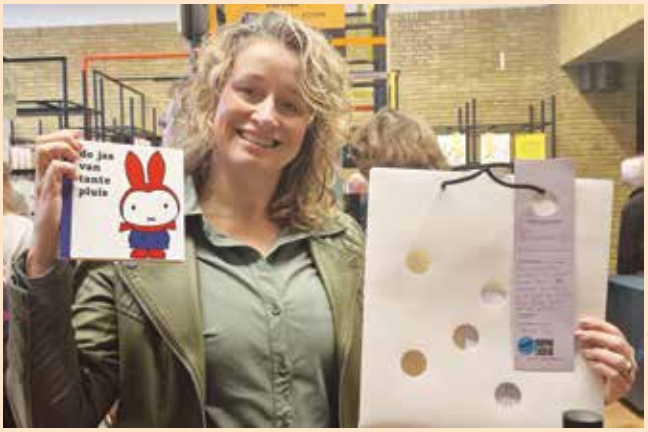

Foto: Ton C. Kroon

Harriët

‘Pluis is het koosnaampje uit mijn jeugd. Dat werd als vanzelf ‘tante Pluis’, toen mijn nichtje Julia geboren werd. Voor haar maakte ik een boekje in de stijl van nijntje: *De jas van tante Pluis.* Daarover schreef ik een brief aan Dick Bruna en tot mijn grote verrassing nodigde hij me uit in zijn atelier! Op een zonnige ochtend heb ik daar het boekje aan hem voorgelezen. En hij heeft het op zijn beurt gesigneerd. Nu staat het boekje van tante Pluis samen met de boekjes van ‘ome Dick’ in de bieb van Utrecht: de stad waar ze allebei zijn geboren en getogen. Nijntje zou zeggen: ‘hoi hoi, dat is fijn!’

Foto: Isabelle Cornet

Tiemen

‘*Geef de dag een naam* is een coming of age verhaal over een jonge student, een einzelgänger. Hij ontmoet een meisje op wie hij verliefd wordt en die hem uit zijn isolement trekt. Het verhaal speelt zich af op één dag. Ik vind het mooi om een wereld op te tuigen en daarin te verblijven. Ik kan helemaal verdwijnen in verhalen. Het is super moeilijk om als beginnend schrijver een manuscript gepubliceerd te krijgen. De lat ligt hoog. Dit is een plek waar je werk toch een podium krijgt. En niet alleen voor het kleine groepje schrijvers dat kan publiceren.’

Foto: Isabelle Cornet

Sabine

‘Mijn proefschrift gaat over de beeldvorming van Spanjaarden in literatuur rond 1554-1621. In deze periode vond de Tachtigjarige Oorlog plaats. Nederlanders vochten tegen de Spanjaarden. Ze werden afgebeeld als bloeddorstige soldaten. Maar er waren ook positieve beelden van dappere Spaanse ridders en wijze koningen. En de toneelstukken van Félix Lope de Vega waren op een gegeven moment populairder dan die van Joost van den Vondel. Ik vind het belangrijk dat kennis verder komt dan de academische wereld. Doordat mijn proefschrift op deze openbare plek ligt hoop ik dat dat gebeurt. En: wie schrijft die blijft. Het is een manier om je stem te laten horen.’

Het vernieuwde BiebPanel: inzicht dat leidt tot actie.

Als bibliotheek wil je relevant blijven in een snel veranderende samenleving. Onderzoekspakket BiebPanel is vernieuwd en helpt je om keuzes te onderbouwen met betrouwbare onderzoeksresultaten. Of het nu gaat om tevredenheid, bereik of imago, je krijgt inzicht dat verder gaat dan cijfers alleen. Wil jij weten wat er leeft bij jouw doelgroepen en hoe je daar gericht op kunt inspelen?

Kijk dan op www.probiblio.nl/biebpanel

of scan

Pro biblio

Boekenpost is een tweemaandelijks blad voor lezers en leesclubs met gevarieerde artikelen over literatuur, interviews, boekbesprekingen en in ieder nummer een uitgebreid leesclubdossier rond een recent boek van een Nederlandstalige auteur.

Neem *Boekenpost* op in uw collectie,
kijk op www.boekenpost.nl voor meer informatie!

Een geschiedenis die meer dan een eeuw teruggaat

De eerste editie van Bibliotheekblad en de voorlopers

In 1996 kwam er een 0-nummer van Bibliotheekblad uit. Een 0-nummer (ook wel een nulnummer genoemd) is een proefexemplaar van een tijdschrift dat wordt gemaakt vóórdat de officiële eerste editie (nummer 1) verschijnt. Je kunt het zien als een prototype of een pilot-aflevering. In 1997 verscheen het eerste officiële nummer van Bibliotheekblad. Bij de KB nationale bibliotheek zijn alle jaargangen van Bibliotheekblad en de voorgangers (of concurrenten) gearchiveerd. Dit waren onder andere:

Het 0-nummer uit 1996 en nr 1 uit 1997.

- ***NBLC Infobulletin***. (Afgebeeld: een editie uit 1991.)

- ***Bibliotheek en samenleving***: tijdschrift van de Vereniging Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum. (Afgebeeld: de eerste editie uit 1973.)

- ***De bibliotheekhouder***. Officieel veertiendaagsch orgaan van den Algemene Nederlandsche Bond van Leesbibliotheekhouders. (Afgebeeld: een editie uit 1937.)

- ***Boekzaal der geheele wereld***. Geïllustreerd internationaal maandschrift voor bibliographie. (Afgebeeld een editie uit 1925.)

- ***Bibliotheekleven.*** Orgaan der Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken en Nederlandsche Vereeniging van Bibliothecarissen. (Afgebeeld: een editie uit 1916).

- ***Maandblad voor Bibliotheekwezen.*** Uitgegeven door de Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken. (Afgebeeld: een editie uit 1913).

- ***De bibliothecaris.*** (Afgebeeld: de eerste editie uit 1912).

- ***Maandblad voor bibliotheekwezen***. Maandblad voor Boek- en Bibliotheekwezen. (Afgebeeld: de eerste editie uit 1913).

- ***Maandberichten uit de openbare leeszaal en bibliotheek***. (Afgebeeld: de eerste editie uit 1911).

Met veel dank aan Huibert Crijns, Collectiespecialist Geschiedenis bij de Kb nationale bibliotheek.

Menno Goosen (hoofdredacteur Bibliotheekblad) en Paul Baak (Uitgever Uitgeverij IP).

Koers houden tussen papier, pixels en principes

‘Wij staan voor onafhankelijk, objectief en betrouwbaar nieuws’

Bibliotheekblad bestaat dertig jaar. Aanvankelijk onderdeel van Het Nederlands Bibliotheek- en Lektuur Centrum (NBLC) dat in 2006 omgedoopt werd tot Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB). Een paar jaar later werd *Bibliotheekblad* overgenomen door NBD Biblion. Sinds 1 januari 2015 behoort het blad toe tot Uitgeverij IP dat ook *IP, vakblad voor informatieprofessionals uitgeeft.* In dit artikel kijken uitgever Paul Baak en hoofdredacteur Menno Goosen terug op de afgelopen jaren. Ook blikken ze vooruit.

TEKST EN FOTO’S: EIMER WIELDRAAIJER

Tegenover me zitten twee mensen die ik een warm hart toedraag. De een was tot aan mijn pensionering de uitgever van het vakblad waarvan ik jarenlang (21 jaar, red.) hoofdredacteur heb mogen zijn, de ander volgde mij in 2020 op en strikt me sindsdien regelmatig voor een freelance opdracht voor het magazine dat u thans in handen heeft. Zoals nu. Het verzoek is om met uitgever en hoofdredacteur van gedachten te wisselen over verleden, heden en toekomst van het jubilerende *Bibliotheekblad*. En wat is daarvoor een passender locatie dan de centrale vestiging van de openbare bibliotheek in Utrecht, onlangs door dit tijdschrift en NBD Biblion gekroond tot de Beste Bibliotheek van Nederland 2025.
Maar welke insteek kiezen we voor dit interview? De geschiedenis van dit vakblad beslaat immers drie decennia, de voorlopers niet meegerekend. Drie decennia waarin de bibliotheken én dit vakblad ingrijpend transformeerden. In overleg valt de keuze op het laatste decennium, omdat dit de jaren zijn waarin *Bibliotheekblad* onderdak vond bij de huidige uitgeverij. Elf jaar geleden nam Uitgeverij IP *Bibliotheekblad* namelijk over van NBD Biblion.

Paul Baak is Principal Consultant en CEO van KBenP (waar UIP onderdeel van is).

Paul, wat was indertijd de voornaamste redenen om het vakblad over te nemen?
‘Dat zag en zie ik als een logische stap. Het adviesbureau KBenP is actief in het informatiedomein en daar horen vakbladen bij. Rode draad in dit alles: ontwikkelingen signaleren, trends delen, mensen stimuleren en attenderen op nieuwe mogelijkheden. Zo zie ik ook de betekenis van een vakblad als *Bibliotheekblad*: mensen prikkelen tot vakinhoudelijke vernieuwing, met als uiteindelijk doel betere dienstverlening voor de klant, en bij openbare bibliotheken zijn dat de burgers. De overname van *Bibliotheekblad* was niet alleen een zakelijk besluit, maar ook een persoonlijke keuze. Als gepromoveerd historicus koester ik warme herinneringen aan bibliotheken. Ik heb mijn leven lang gebruikgemaakt van bibliotheken, niet alleen als student, maar ook als kind al. De toegang tot de wereld, die bibliotheken vormen, vind ik fantastisch. Een plek waar je met allerhande vragen terecht kunt, waar je tot je

verrassing geconfronteerd wordt met iets wat je niet had verwacht. Kortom, de bibliotheek als plek waar je inspiratie opdoet.'

Menno, in 2020 volgde jij me op als hoofdredacteur van* Bibliotheekblad*. Wat deed je besluiten tot deze stap? En kwam het beeld dat je van de branche had uit?

'Paul Baak benaderde mij via mijn netwerk met de vraag of ik oren had naar deze functie, maar ik moest daar eerlijk gezegd wel over nadenken. Ik had een totaal verouderd beeld van bibliotheken. Ik was sinds mijn studietijd niet meer in de bibliotheek geweest. Inmiddels had ik zelf mijn eigen boekencollectie. Wat min of meer de doorslag gaf in mijn beslissing om toch "ja" te zeggen, is dat ik de kans kreeg aan de slag te gaan bij een blad met maatschappelijke relevantie. In een vorige baan ben ik bijvoorbeeld ook tien jaar lang hoofdredacteur geweest van *SW-Journaal*, een vakblad over sociale werkvoorziening. Ik zou geen *Story* of *Privé* kunnen maken en bibliotheken hebben nu eenmaal een grote maatschappelijke impact. Bovendien werd ik enorm verrast door de brede en eigentijdse dienstverlening van bibliotheken, toen ik eenmaal in de materie dook.
Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik voordien nog nooit in de hoofdvestiging van de OBA was geweest – terwijl ik op een steenworp afstand woon – maar de schellen vielen mij van de ogen. Vervolgens ben ik ook een aantal andere bibliotheken gaan bezoeken en mijn gedateerde veronderstelling dat bibliotheken simpelweg uitleenfabriekjes waren, bleek een ernstige misvatting. Er bleek van alles gaande, variërend van debatten en cursussen tot theatervoorstellingen en exposities. De wereld waarin ik terechtkwam bleek zo interessant dat ik de knoop doorhakte en daar heb ik geen moment spijt van gehad.'

Het feit dat de bibliotheek van nu een onbekend fenomeen was voor jou en zoveel anderen zegt tegelijkertijd iets over de nog altijd niet optimale pr van de branche …

'Voordat ik bij *Bibliotheekblad* aantrad, werkte ik in de medische journalistiek bij *Operationeel*, een vakblad over chirurgie, waar ik nog steeds verbonden aan ben. Ook hield ik mij bezig met de vakgebieden ouderenzorg, verpleegingswetenschap en psychiatrie. Toen ik mijn overstap kenbaar maakte in de medische wereld, was de standaard-reactie: "O, je verruilt de high tech-operatiekamer voor de stoffige wereld van de bibliotheek". Dit onderstreept dat nog altijd te veel mensen een verouderd beeld van de bibliotheek hebben. Inmiddels hebben bibliotheken wel enkele imagocampagnes gevoerd, en dat zal zeker hebben geholpen, maar er valt nog heel veel te winnen. Bijvoorbeeld bij hoogopgeleiden zonder kinderen, die doorgaans geen bibliotheekpas hebben. Wat in dit opzicht een duwtje in de goede richting kan geven, is dat veel bibliotheken de laatste tijd een gratis lidmaatschap tot 27 jaar hebben geïntroduceerd.'

Is jouw kijk op de functie van Bibliotheekblad de afgelopen jaren veranderd?

'Ik denk het eigenlijk niet. Elk vakgebied verdient een vakblad om de doelgroep te verbinden, medewerkers te inspireren. Een vakblad bevestigt mensen in hun identiteit. Wat wel veranderde,

is dat ik het vakgebied veel meer ben gaan waarderen. Ik besef steeds meer hoe ontzettend belangrijk bibliotheken zijn. Dan denk ik onder meer aan kinderen van immigranten en vluchtelingen voor wie de bibliotheek niet zelden een toevluchtsoord is. En als één ding me is opgevallen in mijn vele gesprekken met bibliotheekmedewerkers: ze zijn stuk voor stuk ontzettend bevlogen. Ze helpen kinderen met het vinden van de juiste informatie voor hun werkstuk en noem maar op.'

Paul: hoe verhoudt Bibliotheekblad zich tot de andere titel in de uitgeverij: Informatieprofessional (IP). Wordt er wel eens aan gedacht om beide titels ineen te schuiven?

'Beide bladen bedienen een ander type lezers. *Bibliotheekblad* richt zich puur op iedereen die werkzaam is in een (openbare) bibliotheek, terwijl *Informatieprofessional* een bredere groep lezers bereikt die meer beleidsmatig met informatie en databestanden bezig zijn. Dat kan bij tal van instellingen zijn, zoals informatie- en documentatieafdelingen, bij bibliotheken en archieven, en in kenniscentra van grote bedrijven, non-profitorganisaties, universiteiten, hogescholen en andere onderwijsinstellingen, adviesbureaus, erfgoedinstellingen, uitgeverijen, gemeenten, provincies en rijksoverheid. Concreet houdt deze doelgroep zich meer bezig met het verzamelen, beheren en analyseren tot preserveren, hergebruiken en verspreiden van informatie. Tussen beide abonneebestanden is dan ook sprake van een zeer beperkte overlap. Voor een deel is er zelfs sprake van gescheiden werelden. Om die redenen bestaan er bij onze uitgeverij geen plannen om de titels in elkaar te schuiven. Wel is het zo dat we elkaar ondersteunen en samenwerken, want een ontwikkeling als AI heeft een diepere impact dan enkel op het eigen vakgebied.'

Printmedia hebben het zwaar. Kranten, tijdschriften, vakbladen, ze hebben allemaal te kampen met teruglopende abonnee-aantallen en advertentie-inkomsten. Dat maakt een gezonde exploitatie vaak lastig. Voelt Bibliotheekblad die pijn ook?

Paul: 'Zeker, wij vormen daarop geen uitzondering. *Bibliotheekblad* beweegt zich in een specifiek segment. De doelgroep hecht aan het vakblad, maar niettemin is het niet gemakkelijk om een titel overeind te houden die zich richt op een klein afgebakend deel van de markt. We doen dat met liefde, maar we doen tevens een moreel appèl op onze achterban om het vakblad in de lucht te houden. Eerlijk gezegd, vind ik het gek als een bibliotheek geen abonnement heeft op *Bibliotheekblad*, en dat komt helaas voor.'

Zou een aantal branchepartijen hierin geen ondersteunende rol dienen te spelen?

Paul: 'We hebben goed contact met NBD Biblion, die ook hoofdsponsor is van de Beste Bibliotheek van Nederland-verkiezing. Ook met de KB en VOB hebben we goed contact, waarbij we telkens weer constateren dat iedereen blij is met het vakblad en onder de indruk is van wat we met ons kleine team presteren. Dat geeft ons uiteraard een flinke *boost*, maar om op je vraag terug te komen: we moeten het blad wel in de lucht houden.'

Menno: 'Ook ik vind het wel eens moeilijk om te zien dat sommigen er abusievelijk van uitgaan dat we een soort gratis dienst leveren. Regelmatig krijg ik mailtjes in de trant van: ik ben geen abonnee, maar kunt u me dit artikel mailen? Dan denk ik: wij maken toch ook kosten om zo'n artikel te produceren, waarom zouden we het dan gratis moeten verstrekken? Of een geïnterviewde die om tien exemplaren van het blad vraagt…'

Paul: 'We willen absoluut geen negatief signaal afgeven, maar een moreel beroep op de verantwoordelijkheid van de branche als geheel lijkt ons zeker gerechtvaardigd.'

Menno: 'Vergeet niet dat we geen enkele subsidie krijgen. Met weinig middelen bedienen we deze beroepsgroep en daar slagen we best aardig in, zeg ik in alle bescheidenheid.'

Wat is de journalistieke meerwaarde van een vakblad in een branche die sterk door politiek, (gemeentelijk) beleid en branchepartijen wordt gekenmerkt? Anders gezegd: waar ligt de grens tussen vakbladjournalistiek en belangenbehartiging in een vakgebied dat zo nauw verweven is? En opereert de redactie daarin onafhankelijk van de uitgever?

Menno: '*Bibliotheekblad* laat iedereen aan het woord en neemt geen standpunt in, behalve in columns. Wij vertegenwoordigen niet de KB, VOB, OCW of een POI. Als er iets niet goed gaat, berichten we daar open en eerlijk over, zoals we ook zaken belichten die wel goed gaan. Dat doen we zonder inmenging vanuit de uitgever. We zijn objectief en onafhankelijk. Paul legt mij in dat opzicht geen strobreed in de weg. Natuurlijk bespreken we regelmatig dingen, maar de redactionele koers is aan mij om te bepalen. Iets wat beslist niet overal vanzelfsprekend is. Dat heb ik gedurende mijn carrière bij verschillende uitgeverijen zeer zeker meegemaakt. De bemoeienis van uitgevers met het redactionele beleid kan heel ver gaan…'

In het verleden bood het blad vaker een podium aan kritische geluiden. Iemand als Wim Keizer gooide geregeld de knuppel in het hoenderdok. Is daar nu minder ruimte voor?

Menno: 'Dat kan nog steeds, zeker in de vorm van een column, maar ik vind niet dat je als onafhankelijk vakblad nadrukkelijk stelling moet nemen. Je vertegenwoordigt immers niet één partij, maar laat alle belanghebbenden aan het woord. Neem bijvoorbeeld de mediastorm die ontstond toen NBD Biblion besloot alle (freelance) recensenten die de aanschafinformatie verzorgden, te ontslaan en te vervangen door metadatering door AI. In zo'n geval laten we zowel voor- als tegenstanders aan het woord. Iedereen mag zijn zegje doen en de lezer mag vervolgens zijn eigen conclusie trekken.'

Wat is de waarde van de verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland?

Menno: 'De verkiezing heeft zowel de bibliotheken als het vakblad scherper op de kaart gezet. We worden elke keer geciteerd door de landelijke media. Dit jaar hebben we naast tientallen regionale bladen zelfs *De Telegraaf* gehaald. En voor mijn tijd is

er ook weleens in het *NOS Journaal* aandacht aan besteed. Wat ik persoonlijk heel mooi vind, is de enorme betrokkenheid van het publiek bij de verkiezing. Het aantal publieksstemmen groeit nog elk jaar. Afgelopen jaar brachten meer dan 13.000 mensen hun stem uit.'

Wat zien jullie als grootste uitdaging voor het vakblad in de komende jaren?

Menno: 'Dat we de doelgroep net als de afgelopen dertig jaar van goede informatie blijven voorzien. Een vraag waar we ook antwoord op moeten geven, is het vinden van de juiste balans tussen papier en digitaal. *Bibliotheekblad* komt nu deels fysiek en deels digitaal uit. Blijven we dat doen in de huidige verhouding? We merken dat de jongere doelgroep blij is met het digitale *Bibliotheekblad*, terwijl de oudere garde liever van papier leest. De realiteit is wel dat de bibliotheeksector sterk vergrijst en dat veel oudere werknemers de komende jaren met pensioen zullen gaan. Dat leidt ertoe dat veel jongeren zullen instromen. Jongeren met een totaal andere achtergrond, want een echte bibliotheekopleiding is er niet meer. Hoe zorg je ervoor dat die nieuwkomers binding krijgen met hun vakgebied? Daar kan een vakblad een voortrekkersrol in vervullen.'

Paul: 'Als uitgever probeer je vooruit te kijken, en het laat zich raden dat de media in de toekomst nog digitaler zullen zijn dan nu. Je ontkomt er niet aan die trend te volgen. Positiever geformuleerd betekent het dat je kansen krijgt om via nieuwe vormen met mensen in contact te komen, in de hoop dat het blad zich breder en dieper verspreidt, zodat je kunt komen tot aanvullende wijzen van dienstverlening. Bijvoorbeeld door trainingen aan te bieden of congressen en bijeenkomsten te organiseren. Je kunt de beschikbare kanalen wellicht ook gebruiken om je maatschappelijke positie krachtiger neer te zetten. Bibliotheekmedewerkers zijn van oudsher tamelijk bescheiden, maar waarom zou je je betekenis voor de samenleving niet luider aan de grote klok hangen?'

Zien jullie het blad evolueren tot zo'n breder kennis- en informatieplatform?

Paul: 'Sterker, daar zijn we al mee begonnen. Enkele maanden geleden hebben we samen met GO Opleidingen een workshop *Omgaan met complex gedrag van bibliotheekbezoekers* georganiseerd. Dat werd zo'n succes, dat we dit traject verder willen oppakken, waarbij we niet alleen mikken op directies en managers maar op alle medewerkers van een organisatie. Ik zie dat als een waardevolle bijdrage vanuit onze uitgeverij om een bepaalde leemte op te vullen.'

Menno: 'We kregen zoveel signalen over toenemende agressie waarmee bibliotheken te maken hebben. De bijeenkomst met arts/neurobioloog Ronald Siecker die gespecialiseerd is in beïnvloeding van menselijk gedrag sloeg dermate aan, dat we besloten verder te gaan op het pad om bibliotheken te helpen bij het vinden van antwoorden op vragen rond actuele thema's.'

Iedereen kan tegenwoordig een blog of podcast maken. Ook in bibliotheekland gebeurt dat volop. Zien jullie dat als welkome aanvulling of gaat het ten koste van het vakblad?

Menno: 'Aan de ene kant is het een mooie ontwikkeling, aan de andere kant kan iemand zich bij die stortvloed aan gedeelde informatie ook afvragen of hij *Bibliotheekblad* nog wel nodig heeft. Men verliest dan wel uit het oog dat veel van die blogs en podcasts uitingen van een bepaalde zender zijn. Zenders met een meestal gekleurde boodschap.'

In medialand is schaalvergroting aan de orde van de dag. Neem het Algemeen Dagblad dat is samengegaan met diverse regionale krantentitels. Zou zo'n krachtenbundeling – wellicht zelfs internationaal – voor* Bibliotheekblad *eveneens een optie kunnen zijn?

Menno: 'We werken al met Vlaamse correspondenten. Met de collega's van de VVBAD wisselen we kopij uit, maar het bibliotheeklandschap in Vlaanderen en zeker in Wallonië is zo verschillend van dat in Nederland, dat ik niet snel één vakblad voor beide landen zie ontstaan. Laat staan een vakblad voor bijvoorbeeld heel West-Europa.'

Paul: 'Daar komt bij dat een nieuwe titel in de markt zetten duizend keer moeilijker is dan je vaste basis zien te behouden en waar mogelijk uit te breiden. Vergeet ook niet dat we op dit moment al best veel Vlaamse abonnees hebben, waar we zeer content mee zijn.'

Welke rol zullen nieuwe technologieën zoals AI gaan spelen voor* Bibliotheekblad*?

Menno: 'Als het gaat om het maken van een illustratie bij een artikel doen we momenteel soms al een beroep op AI. Dat geven we in de bijschriften dan uiteraard duidelijk aan. Maar een artikel of analyse voor *Bibliotheekblad* laten schrijven door AI? Dat zie ik niet zo snel gebeuren, hoe rap de ontwikkelingen op dit gebied ook gaan.'

Waar staat* Bibliotheekblad *over pakweg vijf jaar?

Menno: 'Ik hoop dat we dan nog steeds het veel gelezen vakblad zijn en dat we tegen die tijd een aantal nieuwe abonnees hebben mogen begroeten. Ik geloof in de combinatie van print en digitaal. Die heeft veel voordelen. Een gedrukt blad leg je op de koffietafel en blader je af en toe nog eens door, in een digitaal magazine lees je artikelen en kijk je naar video's of raadpleeg je links. De combinatie biedt het beste van beide werelden.'

Paul: 'Mijn verwachting is dat het blad voor de helft print blijft, omdat de fysieke aanwezigheid van een medium onvervangbaar is. Belangrijk is ook dat we als vakblad blijven staan voor de kwaliteit van ons product. We blijven ons richten op het bedienen van deze specifieke doelgroep. We gaan dat niet verbreden. Grootste uitdaging in mijn ogen is om jonge mensen te boeien. Dat is een serieuze opgave, waarvoor trouwens de branche als geheel staat. Verder zullen we de komende jaren naast het maken van een goed vakblad ook nieuwe verdienmodellen ontwikkelen, en ik heb er alle vertrouwen in dat ons dit gaat lukken. Kortom, ik geloof in de continuïteit en doorgroei van *Bibliotheekblad*.'

Eye Study: de filmbibliotheek/mediatheek van Eye Filmmuseum

‘Door de digitalisering werden we meer een mediatheek’

In 2012 verhuisde het Amsterdamse Filmmuseum van het Vondelpark naar de noordoever van het IJ. Behalve een futuristisch gebouw voor filmvoorstellingen en exposities vind je daar iets verderop in Amsterdam-Noord sinds 2016 ook het ‘Eye Collectiecentrum’. Daarin worden de collecties zorgvuldig beheerd en vind je Eye Study: de grootste filmbibliotheek en mediatheek van Nederland.

TEKST EN FOTO: ANNEKE DE MAAT

Al lang voor de verhuizing paste de gigantische collectie films, foto’s, filmtijdschriften, boeken, affiches en archieven van filmmakers niet meer in het Vondelpark-paviljoen, waarin het museum vanaf 1972 zat. Met de bouw van Eye Collectiecentrum op de Asterweg is eindelijk een ideaal verwezenlijkt: alle collecties samen in één gebouw. Voorheen was er altijd ruimtegebrek, vertelt informatiespecialist Lizette Oostendorp. Samen met collectiespecialist Alexandr Belov ontvangt ze me in Eye Study, waar bezoekers boeken, films, tijdschriften en archiefstukken kunnen raadplegen. Overal op de studiezaal staan en liggen boeken. Maar dit is maar zo’n vijf procent van de collectie, vertelt Alexandr. ‘De rest ligt in het depot en halen we op aanvraag op.’ Lizette en Alexandr werken beiden voor de afdeling Filmgerelateerde Collecties. Lizette coördineert de dienstverlening en de vrijwillige hosts van Eye Study en ze werkt mee aan het beheren en beschrijven van de collecties. Alexandr doet de acquisitie van boeken en tijdschriften en werkt daarnaast op de studiezaal.
In het Eye Collectiecentrum liggen nu zo’n 55.000 films. Alleen de snel ontvlambare nitraatfilms liggen elders: in bunkers in de duinen. Tot midden jaren dertig werden films maar weinig bewaard. Als het publiek was uitgekeken op een film werd die weggegooid. Lange tijd zag men films vooral als vluchtig vermaak. Maar in de tweede helft van de jaren dertig ging men films zien als cultureel erfgoed en daarom bewaren. In 1936 opende filmmuseum Cinémathèque in Parijs en in 1938 de Cinematek in Brussel.

Erfgoed Nederlandse Filmliga

De basis voor Eye Filmmuseum werd gelegd door Piet Meerburg, de oprichter van studentenbioscoop Kriterion. Samen met Paul Kijzer, filmproducent en -distributeur, en David van Staveren, de ex-voorzitter van de Filmkeuring, richtte hij in 1946 het Nederlands Historisch Film Archief (NHFA) op. Hun doel was om het erfgoed van de Nederlandse Filmliga veilig te stellen. Lizette: ‘Dit was een collectief van Nederlandse filmmakers, onder wie Joris Ivens. Ze waren actief in de jaren twintig en dertig. Het was een beweging van filmkunstenaars en filmliefhebbers die film niet alleen als vermaak, maar ook als kunstvorm beschouwden.’ De Nederlandse Filmliga gaf ook een filmtijdschrift uit dat een belangrijke bron is voor de Nederlandse filmgeschiedenis.

Veel schenkingen

Filmverzamelaar Jan de Vaal werd secretaris van het NHFA en in 1947 directeur. Lizette: ‘Hij was een enorme netwerker en verwierf heel veel schenkingen. Bij de oprichting in 1946 bezat het NHFA een kleine honderd films. Via schenkingen zijn daar later veel filmgerelateerde materialen bijgekomen, zoals foto’s, affiches, tijdschriften en bijvoorbeeld oude filmboeken van filmmaker Mannus Franken. En filmrecensent H.G. Cannegieter heeft negentien plakboeken met filmrecensies geschonken, die dateren uit de jaren dertig en vormen het begin van onze knipselcollectie. Daarna is onder leiding van De Vaal gewerkt aan het systematisch verzamelen en ontsluiten van filmrecensies uit Nederlandse dag- en weekbladen. Deze collectie van 250.000 historische knipsels is tegenwoordig digitaal beschikbaar in Eye Study.’

Jean Desmet Collectie

De Vaal verzamelde ook avant-garde films uit de jaren dertig, onder meer van de Nederlandse Filmliga en films van vooraan-

staande regisseurs uit Europa en Hollywood. De eerste zes jaar zat De Vaal met de NHFA-collecties in kleine kamertjes. Maar in 1952 bood Willem Sandberg, directeur van het Stedelijk Museum het NHFA onderdak en vertoningsmogelijkheden in het Stedelijk. In 1957 verwierf De Vaal het archief van filmhandelaar Jean Desmet. Bijzonder is dat dit naast 900 films van tussen 1907 en 1916 ook zijn hele bedrijfsarchief omvat, benadrukt Lizette. 'Ivo Blom is gepromoveerd op de Desmet-collectie en schreef het boek *Desmet en de vroege Nederlandse filmhandel*. Desmet bewaarde elk bonnetje en briefje. Hij distribueerde films door heel Europa en zijn archief geeft inzicht in onderhandelingen en omvat ook publiciteitsmateriaal zoals affiches. De Desmet Collectie[1] is opgenomen in het Unesco-register voor Werelderfgoed.'

Digitalisering filmcollectie

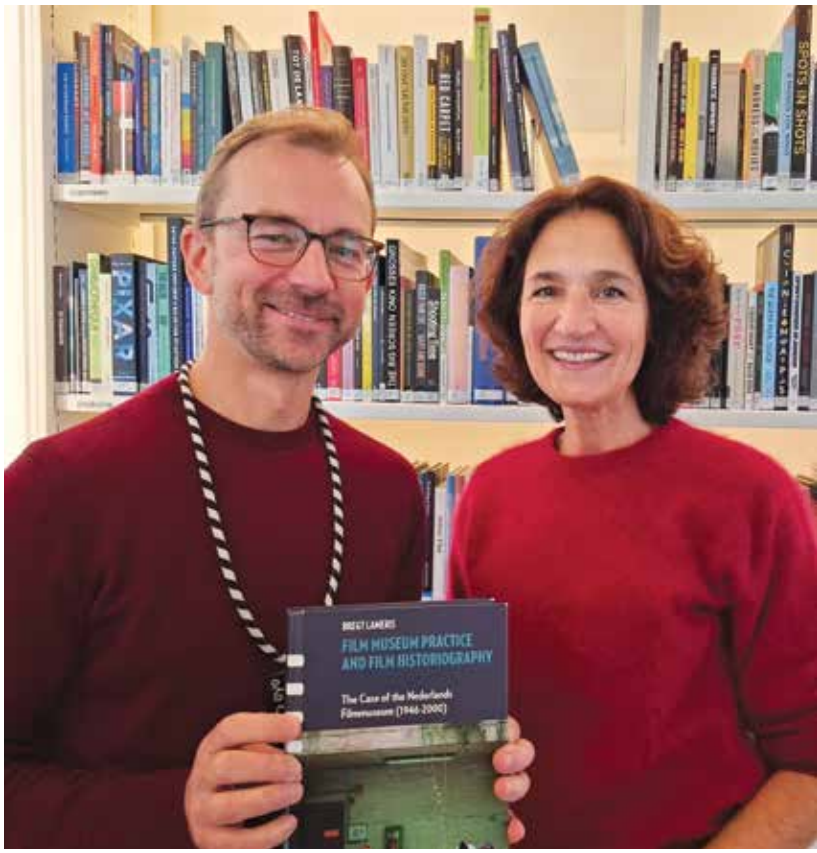
Jan de Vaal richtte ook een documentatieafdeling op waaruit na een reorganisatie in 1970 de bibliotheek is ontstaan. Toen het Filmmuseum in 1972 in het Vondelparkpaviljoen kwam, kreeg de bibliotheek daar een eigen zaal. Die zaal werd in 1990 omgebouwd tot een filmzaal. De bibliotheek verhuisde toen naar een schoolgebouw in de Vondelstraat. In 1998 werd de bibliotheek omgedoopt tot "Informatiecentrum". Lizette: 'Doordat het museum veel films liet digitaliseren werden we meer een mediatheek. De meeste films mogen vanwege de filmrechten alleen bij Eye Study worden bekeken. Maar tegenwoordig kun je een deel van de collectie ook online bekijken via de Eye Film Player en het You Tube kanaal van Eye.'

Eye Academisch

Zo'n 25 procent van de 55.000 films is nu gedigitaliseerd. Het is de missie van Eye Filmmuseum om de collectie zo zichtbaar en toegankelijk mogelijk te maken. Dat gebeurt via vertoningen, exposities, boekpresentaties en ook via academisch onderzoek. In Eye Study komen naast filmmakers en filmliefhebbers veel onderzoekers en studenten uit binnen- en buitenland. De afdeling Eye Academisch organiseert elk jaar een congres om onderzoek naar de collectie te bevorderen. Eye Filmmuseum geeft samen met Amsterdam University Press de boekenserie *Framing Film* uit. En studenten van universiteiten en kunstacademies kunnen samen met de conservatoren filmprogramma's samenstellen.
Lizette, Alexandr en hun collega's maken bezoekers wegwijs in Eye Study en beantwoorden vragen. Vroeger kwamen er ook veel journalisten in de bibliotheek, herinnert Lizette zich. 'Die kwamen filmrecensies raadplegen. Tegenwoordig komen er vooral onderzoekers die primaire of historische bronnen zoals scenario's of bedrijfsarchieven willen raadplegen. Sinds de digitalisering is de vraag naar films toegenomen.'

Acquisitie boeken en tijdschriften

Onderwerpen als filmcultuur en de productie, distributie, techniek en receptie van film zijn belangrijke thema's in de boekencollectie. Voor het acquireren van nieuwe boeken en tijdschriften leest Alexandr filmtijdschriften en nieuwsbrieven van uitgevers. Daarnaast overlegt hij veel met de conservatoren en vindt hij via het contact met de bezoekers uit aan welke boeken ze behoefte

Collectiespecialist Alexandr Belov en informatiespecialist Lizette Oostendorp.

hebben. De collectie omvat nu zo'n 30.000 boeken en 1.900 tijdschrifttitels, waaronder 58 lopende abonnementen. Een enkele keer schaft Alexandr een oud, antiquarisch boek aan. Eye krijgt wel nog steeds veel schenkingen waarin veel oudere publicaties zitten. Alexandr: 'We kopen vooral gedrukte boeken, want filmboeken zijn vaak een soort kunstboeken en die wil je in de hand houden.' Hij laat enkele bijzonder vormgegeven boeken zien, waaronder een boek over tekst in experimentele films.

Doorbreken in de filmwereld

Alexandr toont tot slot ook enkele boeken uit de jaren dertig van de twintigste eeuw die kunstverzamelaar Pieter Sanders[2] aan het Filmmuseum schonk. Bijvoorbeeld een Amerikaans boek getiteld *Breaking into the Movies* uit 1929. 'Het is een soort handboek over wat je moet doen om door te breken in de filmwereld. Het laat veel oude, stereotype denkbeelden zien.' Het oudste boek uit de collectie gaat over techniek. Het gaat over hoe je werkt met de lens, het is in het Frans en uit 1812. Het bevat ook veel tekeningen. Alexandr: 'We hebben maar weinig van zulke oude boeken. De meeste boeken zijn vanaf eind 19e eeuw toen film als medium is geboren.'

Bronnen / meer informatie

De bronnen bij dit artikel vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen
Op eyefilm.nl vindt u alle informatie over het museum en de collectie.

Het bewaarbeleid van de KB beweegt mee met de tijd

Wie wat bewaart, die heeft wat

De KB, de nationale bibliotheek, beschikt over een indrukwekkende hoeveelheid fysieke en digitale materialen: van kranten en tijdschriften tot boeken en zelfs webpagina's. In de loop der jaren veranderde veel aan het bewaarbeleid van de KB, passend bij de tijd. Jasper Faase, hoofd collectievorming bij de KB, vertelt over de laatste ontwikkelingen.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO'S: KB NATIONALE BIBLIOTHEEK

Het klinkt bijna als een verhaal van schrijver Jorge Luis Borges en toch is het echt waar: de KB bewaart sinds 1974 van alle publicaties uit en over Nederland één exemplaar, ongeacht taal, vorm, inhoud of huidige locatie. Dat leidt, net als in het oeuvre van de Argentijnse magisch realist, tot depots met ogenschijnlijk eindeloos lange kasten, waarin het geschreven woord van Nederland staat opgeslagen.
De KB heeft in de loop der jaren meer dan 120 kilometer aan boeken verzameld. Die bewaargeschiedenis begon in 1798 met de collectie boeken en handschriften van stadhouder Willem V, die vanwege de oorlog moest uitwijken naar Engeland. Die collectie telde toen nog zo'n vijfduizend materialen en kreeg een plek in een bibliotheek aan het Binnenhof. Het was koning Lodewijk Napoleon die deze bibliotheek als koninklijk bestempelde.

Tweets en webpagina's

Nu, ruim tweehonderd jaar later, bestaat de collectie van de KB niet langer alleen uit fysieke materialen: in het digitale depot bevinden zich zo'n veertig miljoen objecten, zoals e-books en webpagina's. Die zijn net zo belangrijk als die fysieke boeken, als je het aan hoofd collectievorming Jasper Faase vraagt. 'We willen dat onze collectie de tijdsgeest weerspiegelt. Tegenwoordig drukken mensen zich lang niet alleen maar uit op papier, maar juist ook online. Dat digitale bronnen ook onderdeel uitmaken van onze collectie, staat dus buiten kijf.'
De definitie van zo'n digitale bron is heel ruim: iedere openbaar gepubliceerde teksteenheid valt daaronder, van een weblog tot een bericht op sociale media. Dat maakt de verzameling ervan extra uitdagend, ziet Faase. 'Voor digitale collectievorming zijn in ons land nog weinig wettelijke kaders. In andere landen voeren ze crawls uit, waarbij delen van het internet periodiek als een soort snapshot worden vastgelegd. Totdat dat ook in Nederland mag, moeten we de beheerders van alle ruim tien miljoen websites die ons land kent, zelf vragen of we die mogen opslaan in ons webarchief, en dat is een onmogelijke klus. Dit neemt ook steeds meer ruimte in op onze servers, hoewel de digitalisering van fysieke materialen nog steeds een groter deel uitmaakt. We moeten hierin wel blijven investeren, ook om bijvoorbeeld de infrastructuur en beveiliging van deze collecties op orde te houden.'

Digital first

Het moge duidelijk zijn: digitaal wordt steeds dominanter. Niet voor niets stapte de KB de afgelopen jaren over op een zogeheten digital first-beleid. Dat betekent dat, waar mogelijk, de digitale versie van een publicatie wordt opgenomen in plaats van

Jasper Faasse (hoofd collectievorming KB nationale bibliotheek)

de papieren editie. Dat was geen lichte beslissing, benadrukt Faase. 'Met deze vorm van verzamelen stimuleren we nieuwe vormen van onderzoek. Bovendien neemt het minder plek in beslag dan fysieke opslag. Ook is digitaal voor steeds meer bronnen de standaard verschijningsvorm.'
Natuurlijk kent de collectie van de KB ook bronnen die digitaal niet goed tot hun recht komen. Denk bijvoorbeeld aan bepaalde kinderboeken, kunstboeken en strips. Die worden alsnog fysiek bewaard. Een deel van deze materialen is bovendien te vinden op de afdeling Bijzondere Collecties, met objecten die bijzonder kostbaar dan wel kwetsbaar zijn – denk bijvoorbeeld aan de ruim 1400 middeleeuwse handschriften die de nationale bibliotheek bezit. Op basis van die criteria wordt ook bepaald of de materialen onder speciale omstandigheden bewaard moeten worden, bijvoorbeeld extra beveiligd of onder bepaalde temperaturen.
Over de vraag wat precies in de collectie moet worden opgenomen, buigt de KB zich met twee criteria in het achterhoofd: afspiegeling en representativiteit. 'We hoeven, anders dan openbare bibliotheken, geen oordeel te leveren over de inhoud,' benadrukt Faase. 'Natuurlijk hanteren we wel criteria om onze taak enigszins behapbaar te houden. We verzamelen bijvoorbeeld alleen landelijke en geen lokale kranten. Ook geven we prioriteit aan publicaties met een hoog verliesrisico, zoals websites en andere publicaties die alleen digitaal in omloop zijn, maar ook aan bijvoorbeeld middeleeuwse manuscripten en bibliofiele uitgaven.'

Witte vlekken

Dat betekent echter niet dat de collectie volledig is. Bij de collectievorming van de KB stonden van oorsprong de geesteswetenschappen centraal, met het accent op de Nederlandse taal, cultuur, geschiedenis en literatuur. Omdat de KB wetenschappelijke onderzoekers als primaire doelgroep had, werden veel populaire genres als thrillers, detectives en stripboeken minder verzameld. Ook aan publicaties van vrouwen en migranten werd in die tijd minder aandacht besteed.
'Er zitten zeker gaten in onze collectie,' geeft Faase toe. 'We willen die graag nu met terugwerkende kracht aanvullen. Daar hebben we specifiek acquisitiebeleid op, inclusief bijbehorend budget. We willen toe naar een representatieve collectie en daar horen geen witte vlekken bij.'
Bij het opvullen van die hiaten is de hulp van openbare bibliotheken van harte welkom. De laatste jaren stoten steeds meer vestigingen hun magazijncollecties deels of geheel af, bijvoorbeeld omdat ze hun beleid aanscherpen of verhuizen naar een pand dat daarvoor geen ruimte meer biedt. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat daarbij waardevolle materialen verloren gaan, benadrukt Faase. 'Openbare bibliotheken die bezig zijn met het saneren van hun collecties, kunnen dus altijd contact met ons opnemen. Wel zijn we streng: het moet wel meerwaarde bieden.'
Verder kijkt de KB kritisch naar wat andere partijen al verzamelen. 'Wij doen bijvoorbeeld niets met podcasts of archeologische rapporten: daarover ontfermen Beeld & Geluid in Hilversum en DANS (Data Archiving and Networked Services, red.) zich al over. Zo proberen we de explosieve groei van onze collecties nog enigszins te beheersen.'

Nieuw depot

Daarnaast kijkt de KB reikhalzend uit naar het nieuwe boekenmagazijn, dat op dit moment wordt gebouwd in de Harnaschpolder in de gemeente Midden-Delfland. Hier kan de collectie nog veiliger en duurzamer worden opgeslagen. De hoop is dat de erfgoedcollectie in 2029 helemaal naar dit nieuwe magazijn verhuisd is. Om dat voor elkaar te krijgen, moeten alle werkprocessen op de schop, legt Faase uit. 'Onze catalogussystemen moeten opnieuw worden ingericht, ons transport komt er anders uit te zien, noem maar op. Nu is de collectie onder ons gebouw, straks staat die enkele kilometers verderop in een weiland.'
Parallel aan dit proces gaat ook het e-depot op de schop: de KB heeft een nieuw systeem aangekocht voor het beheer van de digitale collecties, waarmee digitaal materiaal veiliger en in meer verschillende bestandsformaten kan worden opgeslagen en die beter kunnen worden beheerd. Zo blijft deze informatie ook in de toekomst toegankelijk.
Met al deze ontwikkelingen hoopt de KB bij te blijven of zelfs voorop te lopen in het bewaren van een van de belangrijkste erfgoedcollecties van Nederland. 'We hebben beperkte capaciteit, dus het is niet altijd makkelijk om te bepalen waaraan we onze tijd, ruimte en aandacht besteden,' geeft Faase toe. 'Toch hopen we met ons werk nog vele generaties van informatie en leesplezier te kunnen voorzien.'

Het bewaarbeleid van de KB

Benieuwd naar de details van het bewaarbeleid van de KB? Je kunt het document *Meebewegen met een veranderende publicatiecultuur. Strategie voor de vorming van de nationale bibliotheekverzameling* voor de periode 2024-2030 is te vinden op de website van de KB via de verkorte link: tinyurl.com/mtwx5kye

In gesprek met Jos van Leeuwen, directeur NBD Biblion

‘Samen met bibliotheken werken aan een betere maatschappij’

Na tien maanden als interim-directeur-bestuurder van NBD Biblion volgde Jos van Leeuwen per september 2025 Nina Nannini permanent op. In deze functie komen zijn ervaringen met de boekenbranche en verandermanagement, zijn liefde voor lezen en zijn maatschappelijke passie samen.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO: ROOS KOOLE

Van Leeuwen is zeker niet onbekend met de boekenbranche: hij vervulde jarenlang bedrijfskundige rollen in de telecomsector, maar ook bij uitgeverijen en drukkerijen. Ook was hij directeur van de partij die verantwoordelijk was voor het drukken van ons geld en postzegels. ‘In al deze branches hebben de afgelopen decennia grote bewegingen plaatsgevonden, met name door de overgang van papier naar digitaal. Dit heeft grote gevolgen voor organisaties, zij moeten zich hierop aanpassen en soms zelfs ingrijpend hervormen, Ik was hier – vaak op interim-basis – bij betrokken.’
In voorgaande functies deed hij waardevolle ervaringen op, die hem zeker helpen bij zijn rol als directeur-bestuurder van NBD Biblion. ‘Met name mijn werk in de uitgeverijbranche helpt me in mijn huidige rol. Ik weet hoe de boekensector werkt, inclusief de verhouding tussen uitgevers, boekhandels en lezers.’
De functie als tijdelijk directeur-bestuurder van NBD Biblion sprak hem dan ook meteen aan. ‘Ik ben zelf een enorme lezer. Ook zag ik de veranderingen die bibliotheken de afgelopen jaren hebben doorgemaakt, als bron van informatie en ontmoetingsplek voor iedereen. Bovendien wil ik me graag inzetten voor de maatschappij. NBD Biblion heeft geen winstoogmerk: we doen de dingen *for a greater good*.’

Werken met passie

Dat enthousiasme werd meteen bevestigd toen hij bij NBD Biblion binnenliep. ‘Wat iedereen direct opvalt, is natuurlijk het mooie pand en die indrukwekkende productielijn voor bibliotheekboeken. Maar daarachter zit veel meer: de enorme hoeveelheid data, de processen en de dienstverlening op het gebied van collectie. Bovendien liggen er grote kansen op het gebied van digitale innovatie. Bij NBD Biblion willen we alle bibliotheken ontzorgen en ondersteunen. En ik voelde meteen een klik met de collega’s: bijna iedereen heeft hier een voorliefde voor lezen en boeken en gaat met passie naar het werk.’
Toen Van Leeuwen na een halfjaar gevraagd werd om zijn interim-directeurschap om te zetten in een permanente positie, hoefde hij niet lang na te denken. ‘Het was een volmondig ja. Niet alleen vanwege de organisatie, maar ook door de sector en de kansen die er liggen. Er is veel te doen, daar krijg ik energie van.’

Blik naar buiten

Natuurlijk zag hij ook de naweeën van een aantal veranderingen die NBD Biblion de laatste jaren heeft doorgemaakt. ‘We hebben eind 2023 het IT-systeem waarop wij draaiden vervangenen die overgang is niet goed gegaan, waardoor bibliotheken hun boeken toen geruime tijd niet goed geleverd kregen. Toen mijn voorganger Nina Nannini eind 2024 aftrad, was dat probleem al grotendeels verholpen, maar toch ben ik hier intern veel aandacht aan blijven geven. Inmiddels gaat het al veel beter, maar toch blijven we hard werken aan verdere verbetering van onze dienstverlening. Die moet gewoon top zijn. We hebben best wat krediet verspeeld, dat is begrijpelijk.’
Daarom richt NBD Biblion de komende tijd de blik meer naar buiten. ‘Zo gaan we – ook ikzelf – veel bij bibliotheken langs om na te vragen wat er nu nog speelt en toe te lichten waar we mee bezig zijn. We waren wellicht wat te intern gericht of te bescheiden. Ik denk dat we zaken beter voor het voetlicht kunnen brengen.’

AI als positieve ontwikkeling

Een van die zaken is het gebruik van kunstmatige intelligentie, waarop NBD Biblion regelmatig wordt aangesproken. Waar voorheen nog gebruik werd gemaakt van een groot aantal freelance recensenten, wordt nu al een aantal jaren het grootste deel van de beschrijvingen van de materialen voor de bibliotheekcatalogus uitgevoerd met hulp van AI. ‘Ik zie AI als een positieve ontwikkeling, die maakt dat we een stuk sneller en beter onze boeken kunnen metadateren en richting bibliotheken kunnen aanbieden.’
Naast de efficiëntie bij de kwalificatie van de boeken voor de bibliotheekcatalogus biedt AI nog meer kansen, aldus een enthousiaste Van Leeuwen. ‘Voorheen verzamelden we de metadata over een boek handmatig en maakten een korte samenvatting; nu kunnen we heel veel meer en specifiekere informatie uit een tekst halen, bijvoorbeeld over het type hoofdpersoon, de schrijfstijl, maar ook thematiek en moeilijkheidsgraad. Hierdoor kun je

boeken makkelijker met elkaar vergelijken en zelfs lezers helpen het juiste boek te vinden. Inmiddels hebben we hier concrete digitale tools voor ontwikkeld, zoals de LeesTipper, WelkBoek en de Verhalenvinder. Hiermee kunnen bibliotheekbezoekers op een website, app of een kiosk in de bibliotheek een bij hen passend boek vinden en vervolgens lenen en lezen.'
AI helpt zo de volledige collectie van een bibliotheek te ontsluiten – en dat heeft veel voordelen, ziet Van Leeuwen. 'Het draagt bij aan de leesbevordering en leesplezier, maar zorgt ook voor meer pluriformiteit: we moedigen mensen aan niet alleen voor de populaire titels te gaan, maar ook eens een minder bekend boek uit de bibliotheekkast te pakken.'

Human in the loop

NBD Biblion heeft veel data tot haar beschikking en minstens net zoveel kennis over die informatie. Ook in de bibliotheeksector leven zorgen over de toepassing van AI en de betrouwbaarheid van digitale informatie. NBD Biblion gaat juist heel zorgvuldig met deze technologie om, benadrukt Van Leeuwen. 'Wij maken bijvoorbeeld bewust geen gebruik van de systemen van Big Tech, om zo onafhankelijk mogelijk te werk te kunnen gaan. We gebruiken een eigen platform dat we continu blijven ontwikkelen, bewaren de data in een afgeschermde veilige omgeving en werken volgens de principes van Public Spaces.'
In alle gevallen gaat NBD Biblion zorgvuldig met de data om. 'Bij ons blijft er altijd een *human in the loop*: de medewerker controleert en heeft het laatste woord. De data moeten dienend zijn aan ons mensen en niet andersom. Verder slaan we geen data op die we niet nodig hebben, bijvoorbeeld persoonsgegevens van lezers: je moet immers rekening blijven houden met de privacy van bibliotheekgebruikers. Niet alles wat je met data kunt doen, moet je ook willen doen.'
Binnen al die ontwikkelingen houdt Van Leeuwen oog voor de mens. 'Als je te scherp door de bocht gaat, vallen mensen buiten de boot. Het tempo en de maatvoering van de veranderingen moet passen – niet alleen bij onze eigen medewerkers, maar ook bij onze klanten, de bibliotheken. We moeten ons blijven richten op hun wensen en behoeften en met hen in gesprek blijven. En niet alleen ik als directeur of onze accountmanagers: binnenkort gaan collega's van onze financiële administratie met hun contactpersonen bij bibliotheken in gesprek om te kijken hoe we het facturatieproces voor hen kunnen versimpelen. Ook nieuwe producten, zoals onze aanbevelingstools, ontwikkelen we altijd samen met de bibliotheek en testen we op locatie. Dan pas weet je of iets écht werkt.'

Geen leverancier, maar partner

NBD Biblion zoekt dus nadrukkelijk weer de samenwerking op. Niet alleen met de bibliotheken zelf, maar ook met partijen als de POI's, de VOB, de KB, CPNB, Stichting Lezen en vele andere organisaties. 'De sector is best ingewikkeld, met veel partijen, overleggen en belangen,' merkt Van Leeuwen op. 'Sommige bibliotheken zien ons nog als leverancier, andere veel meer als partner. Als je niet goed levert, word je vaak in die eerste rol geplaatst, maar wij doen nadrukkelijk ons best om een rol als partner te verdienen. Dan kan je als gelijkwaardige partij aan tafel zitten en elkaar écht helpen. Dat doen we bijvoorbeeld door opleidingen en advies te geven en gesprekken met specialisten uit het land te organiseren, bijvoorbeeld op het gebied van collectie en anderstalig aanbod, maar ook door te investeren in de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten. Daarbij richten we ons op oplossingen die de sector als geheel verder brengen.'
Op dit moment werkt NBD Biblion aan haar nieuwe meerjarenstrategie. Daarin is het aanbieden, leveren en ontsluiten van de collectie de rode draad, verklapt Van Leeuwen alvast. 'Hierbij spelen naast onze mensen de data, AI en innovatie een belangrijke rol. Samen met partijen in de sector zetten we ons in voor de maatschappelijke opgaven, die we als sector zo helder op ons netvlies hebben staan. Daar ga ik ook persoonlijk voor: met elkaar werken aan een mooiere maatschappij. Ik kwam voor de boeken, maar ik blijf met een missie.'

Van laaggeletterd tot auteur

‘Waarom ik? Waarom niet!’

In het najaar nummer 1-2025 besteedde Bibliotheekblad aandacht aan een reizende fototentoonstelling over laaggeletterdheid. Een van de hiervoor geportretteerde personen was Gea Mulder. Nadat Gea Mulder op latere leeftijd had leren lezen en schrijven, schreef ze zelfs een boek en werd daarvoor in de zomer van 2024 bekroond met de Taalheldenprijs van Stichting Lezen en Schrijven.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S: DICK VAN PELT

Gea’s boek *Waarom ik?* (ISBN 9789071740428) werd ook gelezen in de Taalgroep van Bibliotheek Hoorn, locatie Kersenboogerd. (Zie artikel op pagina 34, red.) Het deels verzonnen en deels waargebeurde verhaal over hoe pesten een kinderleven kapot kan maken, had zoveel impact dat de vrouwen met uiteenlopende taal- en culturele achtergronden hun schroom overwonnen om de schrijfster hierover te interviewen. Want Gea kwam! Helemaal vanuit Drenthe nam zij plaats aan de praattafel van de bibliotheek voor een wel heel bijzondere groepsles: vragen stellen in een nieuwe taal. Dat ging prima, want het delen van emoties is universeel.

Laaggeletterd is niet dom!

Gea Mulder is bekend. NOS, TV Drenthe, Radio Drenthe en Hart voor Nederland besteedden aandacht aan haar verhaal: van laaggeletterd tot auteur en Taalheld van 2024. Nog steeds heeft ze het regelmatig druk met het geven van interviews en deze zomer was zij een van de juryleden voor de Taalheldenprijs van 2025. Inmiddels werkt Gea aan een tweede boek, want het schrijven is haar goed bevallen. ‘Fantasie heb ik altijd genoeg gehad, alleen waren er helaas veel jaren waarin het me niet lukte mijn gedachten op te schrijven.’

Die onmacht heeft ze inmiddels achter zich gelaten. Toen ze rond haar dertigste weer naar school ging om te leren lezen en schrijven (‘en nu écht goed!’) veranderde daarmee ook haar kijk op het leven.

‘Ik heb geleerd meer te vertrouwen op mijn eigen kracht. Er wordt veel te snel gedacht dat iemand die laaggeletterd is, ook dom is. Maar die twee lopen lang niet altijd parallel. Soms zijn het simpelweg de omstandigheden waardoor je niet goed hebt leren lezen en schrijven.’

In Gea’s situatie kwam dit voor een groot deel door het vele pesten op school, waardoor ze zich niet goed kon concentreren. ‘Het pesten begon eigenlijk al in groep drie, toen was ik zes. Waarom ik? Dat heb ik vaak gedacht. Ik was een buitenbeentje in de groep en voelde dat ik er niet bij hoorde. Ik woonde buiten het dorp en had rood haar en krullen. Misschien waren ze wel jaloers, denk ik nu weleens, achteraf.’

Zelfs voordat Taalgroepdeelneemster Anna Gadzalinska (links) Gea Mulder in levende lijve had ontmoet, had Anna al een sprekend portret van de schrijfster gemaakt.

De cover van *Waarom ik*?, uitgegeven door De Stiep Educatief. (ISBN 9789071740428).

Niet de enige

Tegenwoordig heeft Gea, vooral via social media, contact met een aantal pesters van toen. 'Misschien zijn ze nu, volwassener en ouder, ook wat wijzer geworden? Ik heb wel, via-via begrepen dat sommigen van hen mijn boek hebben gekocht. Misschien om te ontdekken of ze er zelf in staan? Het is jammer dat ik bijna geen vriendinnen uit mijn kindertijd heb. Dat is verdrietig. Nieuwe vriendinnen heb ik nu gelukkig wel, maar met hen heb ik geen gedeeld verleden,' vertelt Gea eerlijk. Ze is er echter het type niet naar om in het verleden te blijven hangen. 'Ik kreeg een tijdje terug een berichtje van een klasgenoot die mij nooit heeft gepest. Hij vertelde dat hij veel in mijn verhaal herkende, omdat hij zelf zoveel was gepest, dat hij ooit over zelfmoord had gedacht. Wat gek dat ik daar nooit iets van gemerkt heb; ik dacht altijd dat ik de enige was. Maar aan anderen vertellen dat je gepest wordt, is moeilijk. Daarom heb ik het ook lang niet altijd met mijn ouders gedeeld. Mijn vader was van de "oude stempel": klompen aan en schop ze voor de kop. Mijn moeder werkte veel en had daardoor niet alles in de gaten. Zij zou zeker op school zijn gaan praten als ik haar meer had verteld, maar dat wilde ik niet. Bang dat ik daardoor nog meer gepest zou worden.'

Pesten de wereld uit

Pesten, dat vormt je leven. Dát is de boodschap die Gea wilde delen in haar debuut: "Waarom ik?"
Het schrijven van dat boek was echter niet de belangrijkste reden waarom ze besloot om op latere leeftijd alsnog te leren lezen en schrijven. 'Ik had er zó genoeg van om afhankelijk te zijn van anderen,' klinkt het hartgrondig. 'Ik was in de loop der jaren wel goed geworden in het verzinnen van smoesjes. Als ik ergens iets moest schrijven, dan was ik mijn bril vergeten, of zei ik dat ik een slecht handschrift had. Maar toen ik op een dag op het gemeentehuis een aanvraag moest doen en een medewerker me vroeg of ik soms moeite had met lezen, moest ik eerlijk toegeven dat dit zo was. Dat was misschien wel de aanzet tot mijn besluit weer terug te gaan naar school.'

In een klas vol volwassenen voelde Gea zich gesteund en op haar gemak. Haar schriftelijke taalvaardigheid ging snel omhoog. 'Het voelde eigenlijk als het opfrissen van mijn geheugen, want ergens diep van binnen zaten de schrijf- en leeslessen van de basisschool nog wel.'
En toen ze eenmaal de kunst van het schrijven beheerste, groeide al snel haar wens om via een boek een oproep te doen om het pesten de wereld uit te krijgen. 'Ik wilde lezers laten ervaren wat het effect kan zijn van pestgedrag, vooral als je nog een kind bent en je je minder goed kunt verdedigen.'

Het verhaal is niet volledig autobiografisch, maar wel gebaseerd op Gea's jeugdervaringen.
'Ik heb het boek bewust geschreven in gemakkelijke taal, zodat iedereen het kan lezen. De mensen uit mijn Drentse dorp zijn trots op mijn boek. En nog trotser dat ik de Taalheldenprijs van 2024 heb gewonnen.'
Zelf hoopt Gea vooral dat de boodschap goed wordt begrepen: pesten doen pijn! Dat doel is zeker gehaald in de Taalgroep van Bibliotheek Hoorn, locatie Kersenboogerd. De trieste belevenissen van Jasmijn (de door Gea bedachte hoofdpersoon die veel moeilijke momenten meemaakt) komen bij iedereen binnen, ongeacht moedertaal, leeftijd, religie en cultuur. Emotionele pijn snapt iedereen. 'Wat leuk dat een groep mensen die ik niet ken, nota bene uit heel andere landen, gezamenlijk mijn boek heeft gelezen,' vindt Gea. 'In een voor hen nog vrij onbekende taal is dat des te knapper. Daar heb ik respect voor.'

Taalheld Gea Mulder spreekt met heldhaftige taalleerders

Lezen, schrijven, spreken over de taalgrens heen

Op de vorige pagina's las u het levensverhaal van de voormalig laaggeletterde Gea Mulder. Op een dinsdagmiddag ondervroegen deelnemers van de Taalgroep van Bibliotheek Hoorn Kersenboogerd haar. Zo wilden Marina (Letland), Anna (Polen), Elif (Turkije), Natasa (Servië), Halla (Syrië) en Fatma (Turkije) alles weten over haar plannen voor de toekomst. De naam van de vragensteller staat achter de vraag. Als er geen naam achter staat is het een vraag van alle deelnemers.

TEKST: LINDA VAN PELT • INTERVIEWS: LEERLINGEN TAALGROEP BIBLIOTHEEK HOORN • FOTO'S: DICK VAN PELT

Hoe is het mogelijk dat iemand die in Nederland is geboren en hier op school heeft gezeten, niet kan lezen en schrijven? (Marina)
'Soms is dat een kwestie van generatie op generatie. Mijn vader en moeder hadden ook moeite met lezen en schrijven en vonden het op hun beurt ook lastig om hun kinderen hiermee te helpen. Mijn opa en oma konden ook niet lezen, wat weer impact had op mijn ouders. En de juf of meester reageerde in mijn jeugd ook anders dan tegenwoordig. Nu zeggen ze tegen kinderen die extra aandacht nodig hebben: kom maar voorin de klas zitten. In mijn schooltijd kreeg ik te horen: 'Ga maar achterin zitten, ik zal je later wel helpen.' Maar dat laatste gebeurde lang niet altijd. Pas tegenwoordig begrijp ik: het is mij vroeger allemaal te moeilijk uitgelegd, waardoor ik waarschijnlijk ook ben gezakt voor mijn schooldiploma.'

Wat ging je doen na school? (Marina)
'Ik heb veel verschillende baantjes gehad. Op mijn vijftiende begon ik met werken. Ik ging helpen in de keuken van een restaurant. Voor- en nagerechten maken. Dingen snijden. Recepten lezen was lastig, maar ik kon de praktijk wel afkijken bij mijn collega's.'

Ben je zelf net zo erg gepest als Jasmijn uit het boek?
'Niet alles wat Jasmijn meemaakt in *Waarom ik?* is met mij net zo gebeurd. Een deel van de verhalen heb ik zelf bedacht. Maar ik ben zeker zelf ook gepest.'

Waarom heb je dan geen hulp gevraagd aan de juf of meester?
'Ik wilde niet altijd alles vertellen aan de leerkracht, omdat hij me dan voor de klas zou roepen en zijn arm om me heen zou slaan. De andere kinderen zouden me dan uitschelden voor "het prinsesje van de meester". En dan werd ik na schooltijd zelfs nóg meer gepest. Daarom vond ik het ook moeilijk extra uitleg te vragen. Dan zou ik weer in het middelpunt van de belangstelling staan en dat wilde ik juist niet.'

Was het moeilijk voor je om te lezen omdat je last had van dyslexie? (Anna)
'Nee, dat had er in mijn geval niets mee te maken. Laaggeletterdheid is iets anders dan dyslexie.'
(Dyslexie heeft een neurologische oorzaak, wat betekent dat afwijkingen in de hersenen leiden tot verstoringen in het opnemen van talige informatie, red.)

Vond je het als kind leuk om boeken te lezen? (Marina)
'Nee! Ik deed dat niet graag, want ik vond dat veel te moeilijk. En wat je moeilijk vindt, doe je meestal liever niet.'

Waarom heb je dan toch besloten om te leren lezen en schrijven? (Anna)
'Toen ik van school kwam, kon je nog redelijk gemakkelijk werk vinden. Nu heb je overal een diploma voor nodig, dus daarom besloot ik dat alsnog te halen.'

Hoe lang heeft het geduurd voordat je goed kon lezen en schrijven? (Marina)
'In totaal een jaar. Maar al na drie weken merkte ik een verbetering. Zelfs spellen, wat ik altijd heel moeilijk vond, zoals bijvoorbeeld "zij" of "zei", begon ik te snappen.'

De deelnemers van de Taalgroep van Bibliotheek Hoorn Kersenboogerd. Van links naar rechts: Halla (Syrië), Elif (Turkije), Anna (Polen), Gea, Linda, Fatma (Turkije, met dochtertje Neda), Marina (Letland), Natasa (Servië)

Hebben jouw kinderen ook moeite met lezen?
'Ik heb drie kinderen. Mijn dochter kreeg als baby zuurstoftekort en dat had effect op haar hersenen. Nu zit zij op het speciaal onderwijs. Voor haar is lezen en schrijven ook moeilijk. Maar gelukkig krijgt zij hierbij nu de hulp die ze zo hard nodig heeft.'

Hoe kwam je op het idee een boek te schrijven?
'Zo'n tien jaar terug had ik een vreemde droom. Ik was in mijn ouderlijk huis en zag mijn vader. Hij was toen al overleden, maar in die droom was hij er nog en sprak hij tegen mij. Hij zei eigenlijk maar één woord dat hij een paar keer herhaalde: boek boek boek. Toen ik wakker werd, bleef dat woord in mijn hoofd rondspoken. Was het een boodschap van mijn vader? Moest ik proberen een boek te schrijven? Mijn toenmalige vriend raadde me dat af, want hij wist bijna zeker dat niemand mijn verhaal zou willen lezen. Hij heeft zelfs de blaadjes waarop ik toch begonnen was, verscheurd. En ik had geen kopie. Later kwam ik in contact met uitgeverij De Stiep *(voor weinig ervaren lezers, red.)* en daar werd ik aangemoedigd om het toch te proberen. Dat gaf me wat meer zelfvertrouwen.'

Wist je meteen waar je over wilde schrijven?
'Ja! Ik wilde vertellen hoeveel pesten met iemand doet en welke schade het kan aanrichten. Ik wilde het liefst bereiken dat niemand nog gepest wordt. En ik wilde een dun boekje schrijven, zodat iedereen dat zou kunnen lezen. Bij de uitgeverij kreeg ik mijn vaste redacteur die ik steeds een nieuw stukje van het boek stuurde. Zij verbeterde spelfouten of gaf wat aanwijzingen. Maar verder heb ik alles zelf bedacht en geschreven, met een pen op een lijntjesblok.'

Heb je van te voren het plot van het verhaal gepland? (Fatma)
'Nee, dat ontstond vanzelf, tijdens het schrijfproces. Toen ik begon, wist ik alleen dat ik iets moest bedenken voor een interessant einde. Een vervolgverhaal over Jasmijn komt er namelijk niet.'

Wanneer ben je begonnen met het boek? En wanneer was je klaar? (Natasa)
'In 2023. En ik heb er twee jaar over gedaan, dus ik ben in 2021 gestart. In de coronatijd, dat betekende veel videobellen met de uitgever. De eerste weken ging het schrijven heel snel, daarna had ik soms even geen inspiratie, dus was er wat stagnatie. Soms was ik moe, of misschien gewoon lui. Toen het boek klaar was, was het ook een beetje voor mijn vader. Ik weet niet zeker of hij werkelijk een boodschap aan mij heeft doorgegeven, maar ik heb het wel zo geïnterpreteerd.'

Wat heeft het schrijven van dit boek je in mentaal opzicht opgeleverd? (Anna)
'Ik ben een nuchter type, maar toch ben ik best een beetje trots op mezelf dat het is gelukt om een boek te schrijven. En ik ben bekend geworden en heb veel positieve reacties gekregen. Ik heb geleerd wat ik niet moet doen bij mijn tweede boek. Bijvoorbeeld dat ik bepaalde woorden beter niet kan gebruiken.'

Een tweede boek? Waar gaat dat boek over?
'Ik wil daarover liever nog geen details delen, maar ik kan al wél vertellen dat het gebaseerd is op het levensverhaal van Dennis Bos, de Taalheld van 2023. Hij heeft veel moeilijke en pijnlijke ervaringen voor mij opgeschreven op twaalf A4'tjes vol met opsommingen en feiten. Soms zo verdrietig dat ik er van moest huilen. Nu ben ik ermee aan de slag om er een lopend verhaal van te maken. Ik hoop dat het in de zomer van 2026 klaar is.'

Heeft jouw schrijfwerk je veranderd? (Elif)
'Dat was al gebeurd vóórdat ik mijn boek had geschreven. Toen de cursus lezen en schrijven klaar was, ging ik naar de gemeente om te vragen of ik een zorgopleiding mocht doen. Helaas slaagde ik niet voor de toelatingstest en werd dus afgewezen. "Je kunt het niet!", zei de man van de gemeente. Ik vroeg hem om mij het voordeel van de twijfel te geven en drie maanden de tijd om het te proberen. Twee jaar later was ik geslaagd. En van de vijftien mensen die de cursus hadden gevolgd, waren er maar acht geslaagd. Met mijn diploma ben ik naar diezelfde man van de gemeente gegaan, trots en blij. Ik zei hem: *Zeg nooit tegen*

iemand dat hij of zij iets niet kan. Iedereen heeft er recht op iets te proberen wat hij graag wil.'

Wat voor advies zou je willen geven aan mensen die zich onzeker of ongelukkig voelen? (Elif)
'Erover praten of het van je afschrijven. Dat hoeft niet per se in een boek. Een dagboekje voor jezelf bijhouden is ook goed. En als je erg wordt gepest? Terugslaan! Dat heeft mijn dochter na heel lang gepest te zijn een keertje gedaan. Op mijn advies. Toen zij daarna straf kreeg op school, ben ik aan de meester gaan uitleggen hoe het werkelijk zat.'

Hoe heb je zelfvertrouwen gekregen? Heb je therapie gevolgd? (Elif)
'Nee. Maar als er iemand in je gelooft, helpt dat al heel veel. Niemand geloofde vroeger in mij, maar ik heb zelf altijd geweten dat ik niet dom ben. Misschien is dat wel het belangrijkste in je leven: geloof in jezelf en probeer positief te blijven denken. Het is niet erg als je iets niet kunt, maar je moet het wél proberen. Datzelfde doen jullie allemaal met het leren van de Nederlandse taal.'

Tot slot heeft Gea nog een vraag aan de Taalgroepdeelnemers. Ze wil graag weten of de deelnemers van tevoren al een mening over haar hadden. Het boek was voor haar bezoek immers al door de groep gelezen…
• Marina vindt haar zelfverzekerder dan ze had gedacht.
• Elif vindt het bewonderenswaardig hoe het Gea gelukt is om alles te veranderen naar positief. 'Knap dat je dat zelf hebt gedaan. Je bent een sterke vrouw en een goed voorbeeld voor je kinderen.'
• Anna vindt dat Gea eigenlijk te maken heeft gehad met discriminatie. 'Het zegt niets over je intelligentie als je niet goed kunt lezen en schrijven. Gelukkig heeft iedereen zijn eigen talent. Met negativiteit bereik je inderdaad niets. Je moet dankbaar zijn voor wat je hebt.'
• Fatma verwoordt misschien wel de gedachte van veel mensen, die hun land om wat voor reden dan ook hebben verlaten. 'Jaren geleden moest ik besluiten dat het beter was uit Turkije weg te gaan. Het was niet gemakkelijk om mijn oude leven in te ruilen voor een nieuw leven in Nederland. Maar tegenwoordig word ik iedere dag wakker met een goed gevoel. Ik ben gezond, mijn man en kinderen zijn gezond en ik voel me blij.'

Ilinx: een Frans kunstenaarsboek van Martine Rassineux en François Da Ros

Tuimelende kinderen op papier

In deze aflevering van 'Topstukken uit de KB' een Frans kunstenaarsboek van een graveur, Martine Rassineux, en een meesterdrukker, François Da Ros: *Ilinx*. KB-conservator Paul van Capelleveen laat zien hoe een simpele observatie van spelende kinderen tot een loodzware lade met afdrukken en etsplaten kan leiden.

TEKST: PAUL VAN CAPELLEVEEN • FOTO'S: JOS ULJEE EN JEREMY MEEK

Drukker François Da Ros (1941) en kunstenaar Martine Rassineux (1955) werkten sinds 1990 samen aan hun uitgaven die in Montreuil bij Parijs verschenen onder de naam Anakatabase. Hun boeken ontstonden als unieke projecten, waarvan de resultaten onderling enorm verschilden: er ontstonden reeksen typografisch zinderende poëzieposters, een boek in de vorm van een theater en pagina's vormgegeven als rode plakken ham. Gedrukt werd op uiteenlopende materialen zoals papyrus, archiefkaarten, leer of papier uit Nepal.
In de KB maakt hun werk deel uit van een speciale verzameling die door ingenieur Louis Koopman is nagelaten als monument voor zijn vroeg overleden verloofde Anny Antoine. Zij kwam op 35-jarige leeftijd om bij een verkeersongeluk in Den Haag. Dat was in 1933 en toen Koopman zelf in 1968 stierf, liet hij de KB zijn Franse boekenverzameling na én een fonds waaruit tot op de dag van vandaag jaarlijks zo'n vijftig kostbare werken kunnen worden gefinancierd. De collectie Anny Antoine/Louis Koopman telt inmiddels meer dan tienduizend delen. Aanvankelijk ging dat om twintigste-eeuwse literatuur in luxe uitgaven. Tegenwoordig ligt het accent met name op bijzondere typografie en moderne kunstenaarsboeken en de boeken van Anakatabase vallen in beide categorieën.

Kinderspel

De basis van *Ilinx* is een reeks tekeningen van spelende kinderen. Destijds gaf de kunstenaar les aan een lagere school en vanaf een hooggelegen standpunt observeerde zij de leerlingen tijdens de pauzes. Die tekeningen kwamen onder ogen van Régine Detambel (geboren 1963), een Franse auteur die les geeft in bibliotherapie (uitgeverij Van Oorschot gaf ooit één roman van haar uit in Nederlandse vertaling). Daarop schreef zij haar korte verhaal *Ilinx* en dat werd de basis van het boek, dat daarvan de eerste druk bevat. Detambel observeert de kinderen in filosofische en bijna mythologische termen. Zij geven zich tijdens het speelkwartier over aan een soort willekeur die de schoolse stabiliteit tenietdoet. Er wordt tomeloos gesprongen en rondgedraaid: 'de waarheid speelt, het lichaam jubelt', schrijft Detambel. Het lichaam maakt zich los van de wereld, bestaat op zichzelf en wordt godgelijk. De bewegingen zijn als een werveling in water – de titel is het Griekse woord daarvoor.
Naar aanleiding van het verhaal van Detambel, werkte Rassineux haar schetsen van de capriolen uit voor een ander medium: koperetsen, met gewassen inkt, waardoor allerlei gradaties in dekking en tekening kunnen ontstaan. Op de tekeningen stonden de kinderen meestal gewoon rechtop, al worden ze gadegeslagen vanuit verschillende perspectieven. Voor het boek wilde Da Ros en Rassineux echter een nog een stapje verder gaan en een speelser uitvoering realiseren.

De drukker drukt, zaagt en timmert

François Da Ros overleed in 2023. Hij was niet zomaar een drukker. Aanvankelijk werd hij opgeleid aan een seminarie, vervolgens werkte hij als zetter en drukker bij een lokale krant, terwijl hij zich in de avonduren liet omscholen tot architect en daarna tot filmoperateur. Als zodanig werkte hij enkele jaren in een bioscoop, maar de drukkerij bleef lokken en tussen 1964 en 1978 werkte hij voor de gerenommeerde firma van Marthe Fequet en Pierre Baudier voor wie hij meer dan 150 kunstenaarsboeken zette en drukte, onder andere van Pablo Picasso en Joan Miró. De naam van Da Ros stond nooit in het colofon, want in Frankrijk zag men

Foto: Jos Uljee

Foto: Jos Uljee

Foto: Jos Uljee

Foto: Jeremy Meek / Beeldstudio KB Den Haag

de drukker lange tijd – en in sommige kringen nog steeds – als een 'artisan' en zeker niet als een kunstenaar, hoe uitzonderlijk het werk ook was. Na het faillissement van Fequet en Baudier, richtte Da Ros een eigen drukkersstudio op, waar hij nog eens meer dan honderd boeken drukte voor kunstenaars. Vanaf de samenwerking met Rassineux in 1990 maakte hij geen werk in opdracht meer en was hij als drukker tevens boekkunstenaar. Zijn interpretatie van de tekst was sindsdien duidelijk zichtbaar.
Om zijn eigen ideeën te kunnen uitvoeren volgde hij aanvullende cursussen elektrotechniek, mechanica, fotocompositie en digitale druktechnieken. Voor zijn latere boeken leerde hij verschillende timmermanskunsten, maar ook vergulden en leerbewerking. Voor *Ilinx* kon hij daardoor zelf de stevige cassette maken die de langwerpige losse dubbelbladen beschermen.
De etsen van Rassineux werden door Da Ros eerst losgezaagd uit de koperen platen, zodat ze vrijer op de pagina's konden worden geplaatst. De tekst werd daaromheen vormgegeven, gezet in losse loden letters en met de hand gedrukt op een oude Phoenix drukpers. De studio is tot de nok gevuld met ruim zestig letterfamilies die flink wat ruimte innemen en voor deze uitgave koos hij uit die veelheid de Amerikaanse letter Kennerley. Die bevat veel rondingen in de details en hij vond dat die mooi aansloten bij de bewegingen van de afgebeelde kinderen.
De tekst zelf werd niet als proza gezet, maar als een gedicht waarbij regels soms als spiralen krullen, zoals in het eerste fragment. Het is een – door de drukker toegevoegde – visuele poëzie. Die vereist overigens inventief zetwerk om te voorkomen dat het zetsel tijdens het drukken niet losschiet.

Een lade vol koper

Voor een kunstenaar is het belangrijk om de controle te houden over de oplage van de prenten. In dit geval werden 27 exemplaren van het boek gedrukt. Daarnaast verscheen een tiental sets van de prenten (afgedrukt vóórdat de platen verzaagd werden). Normaal worden etsplaten na het voltooien van een oplage bekrast, zodat onverlaten geen nieuwe afdrukken kunnen maken. Rassineux en Da Ros kozen voor een andere oplossing. Da Ros heeft de platen verguld – daardoor zijn nieuwe drukken onmogelijk, omdat de inkt de groeven in de plaat niet meer kan bereiken. De spiegelende platen werden vervolgens gemonteerd op afdrukken die exemplaar nummer 1 gingen vergezellen – maar dat gebeurde pas bijna tien jaar later, na het inventariseren van het drukkersarchief. Dit unieke eerste exemplaar bevindt zich nu in de KB. Een kastlade bevat dikke blauwe kartonnen met de afdrukken en de vergulde etsplaten. Het geheel is loodzwaar – een indrukwekkend contrast met de lichtheid van het onderwerp.

Naschrift

- Paul van Capelleveen is Conservator Moderne bijzondere gedrukte werken van de KB nationale bibliotheek.
- *Ilinx* van Régine Detambel werd van etsen voorzien door Martine Rassineux en gedrukt door François Da Ros in hun studio in Montreuil (Parijs) in 2010-2011. De speciale luxe uitgave met alle etsplaten dateert uit 2019. Aanvraagnummer: KW KOOPM X10095-10096.
- Régine Detambel, Martine Rassineux en François Da Ros, *Ilinx*. Montreuil (Parijs): Anakatabase, 2019.

De kunst en wetenschap van plekken die ons verbinden

‘Een derde plek is een levend organisme dat zich blijft ontwikkelen’

In *Come Stay Grow* schetsen de auteurs Amy Goedhart (stadsantropoloog en *researcher* bij advies- en ontwerpbureau includi) en Aat Vos (creatief directeur includi) de toekomst van bibliotheken, culturele centra, buurthuizen en andere derde plekken in de samenleving. Een gesprek met auteur Amy Goedhart.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: MARCA HEYDA / INCLUDI

Sinds 2019 werkt Amy Goedhart afwisselend vanuit Libanon en Nederland. Tijdens haar studie culturele antropologie raakte Amy gefascineerd door het stedelijk leven en vooral door de plekken waar mensen elkaar ontmoeten: de publieke ruimte. Na een eigen onderzoekstraject in Beiroet kwam zij in contact met Aat Vos. Dit groeide uit tot een intensieve samenwerking, die haar interesse verder verdiepte. In haar eigen woorden: ‘Ik doe onderzoek voor includi op allerlei gebieden, zodat ons bedrijf in verbinding blijft met ontwikkelingen in de maatschappij. Die inzichten vertaal ik naar bruikbare *tools*, zowel in ons werkveld als voor trainingen. Dat heeft uiteindelijk geleid tot dit boek. *Come Stay Grow* hebben Aat en ik samen geschreven. De directe aanleiding was dat includi na Aats eerste boek (*3RD4ALL, How to Create a Relevant Public Space*) veel nieuwe praktijkervaringen en inzichten had opgedaan en dat ook de derde plekken zelf zich verder hebben ontwikkeld. We zagen allerlei losse componenten en wilden die in een brede veelomvattende studie met elkaar in verbinding brengen. Ons idee was om de opgebouwde kennis te bundelen en tastbaar te maken voor de lezers.
De urgentie schuilt erin dat dit boek verschijnt in een tijd van toenemende versnippering en eenzaamheid in de samenleving. Wat ik confronterend vind om te zien, is dat ook in de publieke ruimte menigeen toch in zijn eigen bubbel zit. Je kent het wel: iedereen die alleen maar op het scherm van zijn mobiel zit te turen. De verbinding tussen mensen valt steeds meer weg. Met name in steden leven mensen steeds vaker langs elkaar heen, letterlijk en figuurlijk. Het effect hiervan wordt versterkt door een groeiend gebrek aan plekken die een brug tussen mensen kunnen slaan.’

Hoe zorg je ervoor dat mensen niet alleen naar die plekken komen, maar er ook blijven en groeien?
‘In dit boek introduceren we de *third place fundamentals*: een model dat praktische en theoretische inzichten uit diverse vakgebieden bundelt. Het laat zien waar je aan moet denken als je zulke plekken wilt ontwerpen, bouwen en onderhouden.’

Waarin verschilt jullie boek van eerdere publicaties over derde plekken?
‘Je hebt heel veel *place making*-modellen, maar wij zijn multidisciplinair gaan kijken naar plekken die mensen verbinden. We hebben ons niet alleen beperkt tot de architectuur, de sociologie of het beleid, maar hebben een holistische aanpak gekozen. Daar is een model uit gerold dat veel handvatten biedt, zonder dat we zeggen: het moet altijd zo en niet anders. Er bestaat namelijk geen vaste formule voor een derde plek. Een derde plek is altijd een combinatie van wat mensen creëren in relatie tot die plek. Het unieke aan ons boek is in mijn ogen dat we dat hebben kunnen vangen via inzichten van experts, inzichten op basis van *casestudies* en inzichten vanuit theoretische modellen en onze eigen jarenlange praktijkervaring met de ontwikkeling van derde plekken.’

Het boek is opgebouwd rond drie fundamenten: come, stay, grow. Hoe is die drieslag ontstaan en waarom raken juist deze drie woorden de kern?
‘Aanvankelijk begonnen we met zes elementen, die nu de modules in het boek zijn geworden, te weten *access, use, safety, experience, community* en *development*. Omdat we dat te technisch vonden, zijn we teruggegaan naar de basis. Zo kwamen we tot de in wezen

Amy Goedhart (stadsantropoloog en *researcher* bij advies- en ontwerpbureau includi) en Aat Vos (creatief directeur includi).

simpele constatering dat een derde plek je moet uitnodigen om er te komen, je moet er willen blijven en er moeten mogelijkheden zijn om te groeien. Door die versimpeling zijn we de materie zelf ook beter gaan begrijpen. Die drieslag is waar het over gaat, dit is de kern van wat we bij includi doen. Als het goed is vind je die drie componenten immers bij elke florerende derde plek, of het nou een bibliotheek is, een buurthuis, een *foodhall* of een park.'

Was het lastig de balans te vinden tussen academische diepgang en praktische toepasbaarheid?

'Dat vond ik inderdaad moeilijk. Als antropoloog heb ik de neiging tot abstractie, ga ik algauw boven de materie hangen, maar Aat is een man van de praktijk, en in die zin vulden we elkaar uitstekend aan. Samen kwamen we zo tot teksten die hopelijk een breder publiek aanspreken. Bovendien is de inhoud beter toepasbaar geworden, want vergeet niet dat het boek behalve als een soort ideeënbus tevens fungeert als handboek, waarmee iedereen zelf aan de slag kan gaan. Dat is ook ons doel. Bij includi werken we, zelfs binnen één project, met verschillende partijen. Denk aan beleidsmakers, architecten, medewerkers van een organisatie, eindgebruikers. Hoe mooi is het dat al die verschillende partijen iets relevants kunnen vinden in dit boek?'

Welk stempel heb jezelf op het boek gedrukt?

'Misschien wel alles herleiden tot de vraag naar het waarom. Hoe ziet die diepere verbinding er nou werkelijk uit? Hoe creëer je

echte participatie? Hoe maak je een plek die metterdaad voor en van mensen is? Voorwaarde daarvoor is dat je aan de slag gaat op basis van vertrouwen in en tussen alle betrokkenen. Een goede derde plek is niet te vatten in één aspect, maar geeft mensen een fijn gevoel. Dat raakt aan mijn persoonlijke fascinatie voor derde plekken. Als kind en later ook nog, kwam ik graag in de bibliotheek, maar ik realiseerde mij niet hoe belangrijk zo'n plek is totdat ik verhuisde naar Beiroet. Een fantastische stad, maar als student met weinig geld kwam ik tot de ontdekking dat ik buitenshuis geen kant op kon omdat de publieke ruimte er niet of nauwelijks gefaciliteerd wordt. Rond parken staan hekken, de stoepen staan vol auto's. Door dat gemis ervoer ik hoe belangrijk derde plekken zijn. Iets wat ik altijd voor lief had genomen bleek hier beperkt beschikbaar.'

Basisvoorziening

'In Nederland en elders verdwijnen sluipenderwijs derde plekken. Ons boek is in die zin ook een ode aan de derde plek. We zetten de *spotlight* op iets wat belangrijk is. We hebben in Nederland sociaal goud in handen, maar al te vaak is het vergeten goud. We moeten actie ondernemen om dat goud op te poetsen en te laten glanzen. Ik hoop dat ons boek eraan bijdraagt dat het belang van derde plekken op lokaal niveau wordt herkend en erkend. Ik hoop eveneens dat ons boek leidt tot meer support, dat men niet gaat bezuinigen op een van de weinige dingen die mensen met elkaar in verbinding brengt, maar deze juist in diverse opzichten gaat steunen, zowel financieel als anderszins. Een derde plek is geen luxe voorziening maar een basisvoorziening. Als dit boek ertoe leidt dat meer mensen ervan overtuigd raken dat derde plekken waard zijn om in te investeren, dan hebben Aat en ik ons doel bereikt.'

Bibliotheken worden vaak gezien als de derde plek bij uitstek …

'Dat heeft ermee te maken dat men in deze sector zich als eerste de vraag is gaan stellen: hoe blijven we relevant in een tijd van ontlezing, van dalende uitleencijfers. Met als uitkomst dat men zich steeds meer is gaan richten op ontmoeting, op de huiskamerfunctie. Van oudsher zijn bibliotheken al laagdrempelig. Ze kennen vaak ruime openingstijden, dwingen mensen niet tot

consumeren, bieden hulp, en stellen mensen in staat zich te ontplooien. Daarnaast zijn het sinds jaar en dag plekken die mensen laten groeien. Bibliotheken slagen er, zeker de laatste jaren, steeds beter in om te voldoen aan de plaatselijke behoeftes. Veel bibliotheken stellen zichzelf de vraag: wat hebben mensen vandaag de dag nodig in deze veranderende samenleving? Hoe kunnen we daar via programmering op inspelen of mensen faciliteren om zelf dingen bij ons te ontwikkelen? Ons boek bevat *checklists* waarmee bibliotheken zichzelf op dit en ander vlak kunnen doorlichten. Hoe goed zijn we bezig? Houden we voldoende rekening met bepaalde factoren? Met zo'n zelfonderzoek kun je vervolgens gericht aan de slag gaan.'

Bibliotheken onderscheiden zich van andere derde plekken door hun collectie ...

'Waar ik in dat opzicht groeimogelijkheden zie, is de switch van aanbod- naar vraaggericht werken. Bepaal niet louter zelf welke media je aanbiedt, maar betrek de gemeenschap daarbij. Kom tot een vorm van co-creëren. Zo ontstaat er een interessante wisselwerking, krijg je nog meer zicht op wat mensen bezighoudt. Een goed voorbeeld is de bibliotheek van Utrecht, die manuscripten van bezoekers in haar collectie opneemt.' *(Zie pagina 12 en verder in dit nummer, red.)*

'Wat ik mooi vind, is dat bibliotheken vasthouden aan hun kernfunctie, maar tegelijkertijd laten zien dat er zoveel meer is. Een van de geïnterviewden in het boek is Shamichael Hallman, directeur Civic Health & Economic Opportunity bij de Amerikaanse Urban Libraries Council. Hij verwoordt dat als volgt: '*I used to say the library is more than books. But over time I shifted that to: the library is books - and more*'. Een bibliothecaris zei ooit tegen me: 'Straks worden we een duizenddingendoekje. Dadelijk raken we onze kern kwijt'. Dat hoeft niet. Je kunt je kern behouden en tevens zoveel meer zijn.'

'Ik hoop dat ons boek er een steentje aan bijdraagt dat we over een paar jaar collectief erkennen dat de derde plek fundamenteel is voor de samenleving. Eigenlijk hoop ik dat ons boek irrelevant wordt, dat de derde plek weer zo vanzelfsprekend is geworden dat men iets heeft van: waarom zou ik daarover gaan lezen? Tegen bibliotheken zou ik willen zeggen: de transitie naar een bloeiende derde plek klinkt vaak spannend, maar het is minder spannend dan je denkt. Vooruitgang boek je ook in kleine stappen. Zeker, Aat en ik hebben een lijvig boek geschreven, maar de stappen die we beschrijven kun je ook één voor één zetten. Een heleboel voorbeelden kun je op dagelijkse basis doorvoeren, zonder dat je ingewikkelde visietrajecten hoeft te volgen. Mijn aanmoediging is: ga het gewoon doen, want heel veel dingen weet je zelf ook al op basis van je ervaring. Betrek je *community* erbij en bekijk of er samenwerkingspartners zijn met dezelfde belangen. Aat en ik geloven erg in de kracht van samen. Tegen degenen die nog aan het begin staan, zou ik zeggen: ga gewoon van start. En tegen degenen die al ver in het traject zijn: blijf verifiëren waar je staat. Het is namelijk niet zo dat je als derde plek een eindpunt bereikt. Een derde plek is een levend organisme dat zich blijft ontwikkelen. Zie een derde plek niet als eindpunt maar als vertrekbasis.'

Come Stay Grow

De *third place fundamentals* zijn *come, stay en grow*: elke derde plek moet mensen in staat stellen om te komen, te blijven en te groeien. Laag voor laag zijn in het boek inzichten toegevoegd die helpen om deze fundamenten te verklaren, te concretiseren en in de praktijk te brengen - van *checklists* voor toegankelijkheid tot duidelijke stappen om bijvoorbeeld de lichtkwaliteit of geluidsbeleving van een plek te verbeteren.

Het *third place fundamentals*-model wordt in achttien geïllustreerde hoofdstukken uitgewerkt en onderbouwd met meer dan honderd sociale theorieën. Interviews met internationale experts en inspirerende praktijkvoorbeelden brengen de theorie tot leven.

Come Stay Grow is geschreven voor architecten, stedenbouwkundigen, bibliothecarissen, ontwerpers, beleidsmakers, gemeenten, *community*leiders, culturele organisaties, ondernemers en iedereen die gepassioneerd is over plekken die er écht toe doen. Het handboek begeleidt hen stap voor stap van concept tot realisatie.

Ondertitel: De kunst en wetenschap van plekken die ons verbinden
Auteurs: Aat Vos en Amy Goedhart
Uitgeverij: includi

Genre: Architectuur, kunst, sociologie
ISBN: 9789493289970
Prijs: € 85,00
Talen: Ook verkrijgbaar in een Engelse en Duitse vertaling
Website: includi.com

Van de zorgsector naar dbieb

‘Meer structuur verhoogt de effectiviteit’

Sinds september 2025 staat Daan Bultje aan het roer van dbieb, de organisatie die het bibliotheekwerk verzorgt in de gemeentes Leeuwarden en Tytjerksteradiel. Wat deed hem besluiten tot deze stap en hoe kijkt de kersverse directeur terug op zijn wittebroodsweken? En wat ziet hij als aandachtspunten voor de toekomst?

TEKST EN FOTO’S: EIMER WIELDRAAIJER

Als we Daan Bultje op spreken, is hij nog maar kort aan de slag als directeur-bestuurder van dbieb, dat behalve twee vestigingen in Leeuwarden ook het bibliotheekwerk in Grou, Stiens, Burgum en Gytsjerk verzorgt. Meest in het oog springende onderkomen van de organisatie is zonder twijfel het hoofdkantoor in de Blokhuispoort, de voormalige gevangenis die ooit onderdak bood aan moordenaar Henricus Jacobus Jut (beter bekend als Kop van Jut) en meesterkraker Aage M. Sinds 2007 is het complex vrij van zware jongens, maar rijk aan verhalen en inspiratie, want ondanks aanvankelijke bedenkingen door de bibliotheek, heeft men de indertijd zwaar afgegrendelde instelling weten te transformeren in een transparant complex, waar culturele en educatieve partijen hun bezoek verwelkomen. Dat de Friezen overtuigend geslaagd zijn in die niet alledaagse operatie bewijst het feit dat men in 2019 beslag wist te leggen op de titel Beste Bibliotheek van Nederland. Wie nu, zeven jaar later, het gebouw binnenstapt wordt aangenaam verrast door stille getuigen van het verleden. Zo luistert de inpandige *streetfood club* naar de naam Bajes en zijn vergaderruimtes en andere lokaaltjes voorzien van knipoog-namen als De Petoet of Het Galgemaal.

Echte noorderling

Wat was voor Daan Bultje de reden om zijn werk voort te zetten vanachter de tralies die de raampartijen in het massieve gebouw ook nu nog kenmerken? Maar voor we aan die vraag toekomen, is het handig eerst iets meer te vernemen over de achtergrond van deze nieuwkomer in het bibliotheekvak. De kersverse directeur:

‘Ik ben geboren in Meppel, opgegroeid in Friesland, en mijn middelbareschooltijd en studiejaren aan de universiteit heb ik in Groningen doorgebracht. Ik ben dus geen echte Drent, Fries of Groninger, maar wel een echte noorderling. Dat houdt bijvoorbeeld in dat ik het Fries vloeiend versta. Ik kan de taal ook lezen en schrijven, wat in deze omgeving wel zo handig is. In mijn studietijd ben ik politiek actief geworden. Voor de PvdA ben ik van 2003-2011 in de Friese Provinciale Staten terechtgekomen, iets wat nuttig is voor het opbouwen van een netwerk. Mijn eerste baan was manager pr & communicatie bij VNO/NCW Noord. Vervolgens kwam ik terecht bij het UMCG, waar ik mij bezighield met het domein *healthy ageing*. Zeg maar: het moment dat iemand zorg nodig heeft zo lang mogelijk uitstellen.’

Dat werkterrein staat veraf van de studie die je volgde ...

‘Eerlijk gezegd, ben ik geschiedenis gaan studeren, omdat ik niet zo goed wist wat ik moest kiezen. Ik vond veel dingen interessant, maar dacht: met geschiedenis kun je later veel kanten op. Dat bleek ook te kloppen, want historici kom je overal tegen. Mijn voordeel bij het UMCG was dat ik noch medicus noch gepromoveerd was, zodat ik niet in een competentiestrijd terechtkwam. Mijn houding tegenover de specialisten was: als jij mij uitlegt wat je doet en ik begrijp dat, dan kan ik dat goed uitleggen aan subsidieverstrekkers, de overheid of andere partners. Als generalist was het mijn taak de hoofdlijnen uit heel specialistisch werk te halen en te vertalen naar een breder publiek. In die tijd merkte ik dat zo’n opdracht mij wel ligt: de puzzel tussen systeemwereld en samenleving oplossen.’

Mooie leerschool

Na verloop van tijd vond er een zekere opschaling plaats en zag het Healthy Ageing Network Northern Netherlands (HANNN) het licht. Toen de directeur van dat netwerk met pensioen ging, nam Bultje het stokje van hem over. ‘De club ontwikkelde zich steeds meer tot een organisatie die nadrukkelijk de link met de burger probeerde te leggen. De insteek was: als we allemaal vinden dat mensen gezonder dienen te leven, hoe krijgen we dat dan daadwerkelijk voor elkaar? Met een camper zijn we bijvoorbeeld langs dorpen gaan rijden en hebben daar *lifestyle-checks* aangeboden.’ De formule sloeg aan. ‘Het bleek een geweldig uitgangspunt om ook andere gesprekken met mensen aan te gaan, bijvoorbeeld over eenzaamheid. Voor mij waren die jaren

Daan Bultje: “Wat me opvalt, is hoe gedreven onze medewerkers zijn.’

een mooie leerschool.'
Vóór zijn overstap naar de bibliotheek, dook Bultje - na veertien jaar *healthy ageing* - in opdracht van de provincie Friesland nog een jaar in het stikstofdossier. 'Voornaamste afweging van mijn kant: kan ik ook iets voor de samenleving betekenen op een ander beleidsterrein? Zodoende raakte ik in gesprek met boeren, ambtenaren, wetenschappers, vertegenwoordigers van natuurorganisaties, et cetera. Onderwerp van gesprek: hoe kunnen we het probleem van natuur, klimaat en water oplossen? En in het verlengde daarvan: welke afspraken kunnen we daarover met elkaar maken?'
Om diverse redenen sloeg de twijfel echter toe en begon Bultje zich af te vragen of hij wel op de juiste plek was beland, waarna hij als manager projecten en advies de overstap maakte naar GERRIT, de organisatie die zich richt op het professionaliseren van de communicatie tussen zorginstellingen. Die jas bleek hem beter te passen, maar toen de directeurspost bij dbieb vrijkwam, besloot Bultje daar vol voor te gaan. 'Ik hou van boeken en geschiedenis, maar wat me bovenal aansprak is de maatschappelijke rol van bibliotheken. Hoe geef je mensen de *tools* om zelfredzaam te zijn in deze maatschappij? De ruimte tussen thuis en het formele, die fraai wordt getypeerd als *third space*.'

Wat trof je aan in Leeuwarden en kwam dat overeen met je verwachtingen?
'Deze organisatie zit middenin de verbreding van haar activiteiten, met als centrale vraag: hoe gaan we vanuit onze locaties het hele werkgebied zo goed mogelijk bedienen? Dit betekent dat de drempel verder omlaag moet en dat we er nog meer op uit moeten. Zowel om andere partners te vinden als nieuwe doelgroepen te strikken.

En werd je door bepaalde zaken verrast?
'Ik kwam onder meer tot de ontdekking dat we onze diensten ook aanbieden in de gevangenis van Leeuwarden. Met de gemeente Tytsjerksteradiel waren we toen nog in discussie of ze bij ons wilden blijven, of overstappen naar een andere organisatie. Een heel ingrijpende kwestie voor de medewerkers en vrijwilligers. Ik ben blij dat de uitkomst was om met elkaar door te gaan, al is het soms best ingewikkeld om de balans te vinden tussen de belangen van een stads- en een dorpsbibliotheek.
Maar om je vraag te beantwoorden of ik verrast werd: we zijn als

organisatie heel breed actief, maar voor de buitenwereld is dat lang niet altijd even duidelijk. In mijn vorige werkzaamheden heb ik altijd samengewerkt met kennisinstellingen en andere organisaties. Daarom maak ik in mijn hoofd al vrij snel een kaartje over onze positie in het netwerk. Hebben we dat goed gedaan of kan het nog beter? Op basis daarvan ga ik aan de slag. Ik merk nu bijvoorbeeld dat we als bibliotheken in Friesland de samenwerking met kennisnetwerken niet structureel geregeld hebben. Dus staat het op mijn lijstje om daar op korte termijn mee aan de slag te gaan. Zoals ik ook de professional van de toekomst graag bij deze organisatie betrek, onder meer om nog meer datagestuurd te werk te kunnen gaan.'

'Humanitas, de vrijwilligersorganisatie voor mensen die het in hun eentje even niet redden, zit hier in de Blokhuispoort om de hoek, net als Kunstkade, een instelling op het gebied van cultuureducatie. Met deze en andere partijen gaan we de samenwerking nog meer intensiveren. Onze huidige pop-up in Leeuwarden Oost wordt straks een volwaardige vestiging, waar we een bewonerspanel en welzijnsorganisaties bij betrekken. Als we iets doen, willen we dat vooral samen met anderen doen. Initiatief van onderop sterker maken, dat is zeker een van de uitgangspunten. Een van de manieren waarop we laten zien hoe breed we al op het gebied van dienstverlening en programmering bezig zijn, is ons *full color* magazine *dbieb*, waarvan onlangs de eerste editie uitkwam. Dat magazine zal eens per kwartaal in het teken staan van een thema.'

Betrouwbare kennisbron

'Wat me opvalt, is hoe gedreven onze medewerkers zijn. Ze leveren datgene waarvoor de bibliotheek op aarde is, maar het kan nooit kwaad om te kijken hoe je door het aanbrengen van meer structuur nog effectiever als organisatie kunt zijn. Verder zijn we in Fries verband aan het kijken of we gezamenlijk een gratis bibliotheeklidmaatschap voor personen tot 27 jaar kunnen aanbieden. Daarbij kijken we uiteraard ook naar de ervaringen op andere plekken in het land, want ik huldig het motto "beter goed gestolen dan slecht bedacht", om in de historie van dit gebouw te blijven.'

En als je nog verder vooruitkijkt, wat is dan je stip op de horizon?

'Mensen zijn zoekende. Ze vragen zich bijvoorbeeld af: wat kan ik wel en niet met AI? Wat betekent digitalisering in de zorg en elders voor mij? Digitaal komt er steeds meer informatie beschikbaar, maar niet iedereen weet die te vinden. Via nadere samenwerking met de zorgsector en andere partijen kunnen we als bibliotheek mensen daarbij helpen. In een veranderende wereld moet de burger ervan kunnen uitgaan dat de bibliotheek hen wegwijs maakt, dat deze hen leidt naar gevalideerde informatie en fungeert als betrouwbare kennisbron. Dat doel bereik je niet in je eentje, daarvoor moet je echt samenwerken met partners.'

Ik begreep dat je naast je werk voor dbieb ook actief in de sportwereld bent?

'Na mijn eigen carrière als (amateur)volleyballer heb ik een aantal trainerscursussen gevolgd. Ik train nu ook enkele teams. Dat vind ik superleuk. Zeker als je ziet dat de spelers iets meekrijgen van wat je hen geleerd hebt. Het mooiste wat er is. Bovendien zitten twee dochters in een van mijn teams, dus het is ook nog eens een familieactiviteit. Daarnaast zit ik in de adviesraad die meepraat over het beleid van de Nederlandse Volleybalbond.'

Een pleidooi om metadateren weer sexy te maken

‘Het netwerk moet echt beseffen dat de bibliotheken aan de slag moeten’

Het is niet vanzelfsprekend dat een bezoeker een boek vindt in de catalogus van jouw bibliotheek. Achter de catalogus schuilt een hele organisatie die draait om metadata. En daar moet veel meer aandacht voor komen, vinden collega’s Johan Hoenink (KB), Esther Westerveld (KB) en Daniel Boers (NBD Biblion).

TEKST: ANTOINETTE BRUMMELINK (WEBREDACTEUR BIJ KB NATIONALE BIBLIOTHEEK) • ILLUSTRATIE: GOOGLE GEMINI (AI)

Wat zijn metadata en wat hebben die met een bibliotheekcatalogus te maken?

Johan: ‘Eenvoudig gezegd zijn metadata gegevens over ándere gegevens. Als je het hebt over metadata in de bibliotheeksector, dan bedoelen we gegevens over collectiestukken. Of eigenlijk titelbeschrijvingen: wie heeft dit boek geschreven, wie maakte de illustraties, hoeveel pagina’s heeft het, wanneer verscheen het, bij welke uitgever, wat is het genre, waar gaat het over, welke trefwoorden krijgt het, enzovoorts. Deze gegevens worden ingevoerd in een systeem, dat er uiteindelijk voor zorgt dat mensen kunnen zoeken in jouw catalogus en kunnen vinden wat ze zoeken. Voor veel collega’s is dit net als water dat uit de kraan komt: het is er gewoon. Pas als er iets verkeerd gaat, ga je je afvragen waar het water eigenlijk vandaan komt.’

Is het systeem voor verbetering vatbaar?

Johan: ‘Zo’n 40 jaar geleden bedacht een aantal wetenschappelijke bibliotheken dat het handig is als je deze gegevens beheert in een gezamenlijk systeem. Dan hoeft niet elke bibliotheek een eigen titelbeschrijving te maken. Daar is toen het GGC voor opgericht, het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem. De openbare bibliotheken en speciale bibliotheken hebben zich daar toen bij aangesloten. Inmiddels is dat systeem verouderd. Het is ontstaan in de tijd dat een bibliotheek alleen fysieke materialen in de collectie had. Maar bibliotheken hebben tegenwoordig natuurlijk veel meer soorten publicaties. We hebben ook e-books, luisterboeken of andere soorten werken. Die zijn in het huidige systeem lastig om te beschrijven. Althans, om zo te beschrijven dat de gebruiker vindt wat hij zoekt.’

Dus eigenlijk moet er een nieuw Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem komen?

Daniel: ‘Jazeker, daar is het de hoogste tijd voor. Maar het gaat niet alleen om een nieuw systeem. Misschien nog wel belangrijker is dat we ook willen zorgen dat het belang van goede metadata weer gezien wordt in de sector. Door allerlei omstandigheden, zoals onder andere het opheffen van de Plusbibliotheken, zijn er geen gremia meer waarin nagedacht wordt over metadatavraagstukken. Neem de trefwoorden uit het GGC. Die zijn soms verouderd. Denk aan rijwiel, terwijl we het over een fiets hebben. Termen die jaren geleden gangbaar waren, sluiten niet altijd meer aan bij hoe we nu over onderwerpen spreken. Maar het vervangen van verouderde trefwoorden roept meteen een vraag op: wie beslist wat de nieuwe moeten worden? Op dit moment ontbreekt het aan heldere afspraken daarover. En dat geldt breder: het is niet altijd duidelijk wie de autoriteit heeft om dit soort beslissingen te nemen.’

De KB nationale bibliotheek is daarvoor toch verantwoordelijk?

Johan: ‘De KB is verantwoordelijk voor het samenstellen van de Nationale Bibliotheek Catalogus, de catalogus waar je alle collectiestukken van alle openbare bibliotheken in Nederland in kunt vinden, en van de online Bibliotheek, de KB zelf en Muziekweb. Maar daar hebben we goede metadata voor nodig. En daar is het netwerk voor verantwoordelijk, dus alle bibliotheken samen.’

Metadatabeleid

Voor het nieuwe systeem is ook nieuw metadatabeleid opgesteld. Dat bestaat uit zes leidende principes:

- We sluiten aan bij internationale standaarden.
- We verwijzen naar geautoriseerde bronnen, zoals thesauri.
- Bruikbaarheid gaat boven juistheid, de eindgebruiker staat voorop.
- We werken met een duidelijke hiërarchie van databronnen, met NBD Biblion als kernleverancier.
- We houden het aantal materiaalsoorten beperkt.
- We zorgen dat het beleid in elke fase voldoende is uitgewerkt om richting te kunnen geven.

Esther: 'De KB heeft mij ingehuurd als kwartiermaker voor het nieuwe systeem, omdat ik een netwerk heb in de bibliotheeksector. Het is mijn taak om te zorgen voor meer draagvlak bij de openbare bibliotheken.'
Daniel: 'En ik doe vanaf het begin mee namens NBD Biblion. NBD Biblion beschrijft al veertig jaar een groot deel van de metadata voor openbare bibliotheken. Ook wij hebben behoefte aan een plek waar we samen met de bibliotheken het gesprek kunnen voeren over de wensen van het netwerk en de kwaliteitseisen die we willen stellen.'
Johan: 'Ook werken we samen met Coöperatie SDI, Samen Digitaal Innoveren. Hier zijn ruim honderd bibliotheken lid van. Gezamenlijk werken we nu aan een nieuw systeem dat we gaandeweg het OBCP hebben gedoopt, het Openbare Bibliotheken Catalogiseer Platform.'

Wat merken bezoekers of bibliotheekmedewerkers eigenlijk in de praktijk van het feit dat dit een verouderd systeem is?

Daniel: 'Zoek eens in een bibliotheekcatalogus op *De zeven zussen*, de romanreeks van Lucinda Riley. Je vindt de boeken zonder problemen, met goede beschrijvingen. Maar als lezer wil je ook weten met welk deel je moet beginnen en dat soort praktische informatie ontbreekt vaak. Anders gezegd: de metadata is opgesteld volgens professionele standaarden en dat is waardevol. Maar we kunnen een stap verder gaan: niet alleen beschrijven wat een boek ís, maar ook vastleggen wat een lezer wil wéten. Die twee overlappen vaak, maar niet altijd. En juist in dat verschil ligt ruimte om de metadata te verrijken.'
Esther: 'Je ziet ook problemen met boeken in andere talen. En dan heb ik het niet over het Engels, maar bijvoorbeeld over Oekraïens of Pools. Dan heeft een bibliotheek vijftien euro uitgegeven aan een boek. Maar dan geven ze niet ook nog eens vijftien euro uit aan iemand die die taal beheerst om de titel te beschrijven, want dat is te duur. Terwijl een goede beschrijving, goede metadata nodig zijn om te zorgen dat mensen dat boek kunnen vinden. Bibliotheken vragen dan: kan het niet sneller, dat beschrijven van die titel? Nou, nee dus, dat kan niet sneller. De sector moet echt investeren in mensen die dit goed kunnen.'

Kan AI hierin nog een rol spelen?

Esther: 'Juist als je voor je publiekscatalogus met AI werkt, moeten je metadata goed zijn. Die helpen je de vraag van een klant voor te zijn. Om je collectie toegankelijk te maken voor iedereen, moet je verschillende kanten van een collectie beschrijven.'
Johan: 'AI gaat zeker een rol spelen bij de verrijking van de metadata. Er vinden nu op een aantal plekken experimenten plaats en de NBD heeft met Bookarang al veel ervaring opgedaan. In het OBCP is vooralsnog de mens, de metadataspecialist, diegene die

verantwoordelijk is voor de kwaliteit. Mogelijk worden er op andere plaatsen metadata gegenereerd met AI die door het OBCP gebruikt gaan worden, maar we gaan eerst zorgen voor een goede basis.'

Zijn de plannen voor het nieuwe systeem al gevorderd?

Esther: 'Fase 1 is net afgerond. Die bestond onder andere uit een marktverkenning. Daar kwam uit naar voren dat er leveranciers zijn die in het geluk van het netwerk kunnen voorzien, als ik het even mooi mag zeggen. En we hebben met collega's gepraat over hoe een nieuw systeem eruit moet komen te zien, hoe mensen het gebruiken. Het zou bijvoorbeeld prachtig zijn als er een soort workflow in komt, dat er standaardstappen zijn die je moet doorlopen. Maar het is best lastig, praten over een systeem dat er nog niet is. Praten over wat er mankeert aan het oude systeem is geen probleem, dan noemt iedereen zo een aantal dingen op die anders moeten. Maar goed, dat traject is nu afgerond. De volgende stap is het uitvoeren van een aanbesteding. Daarna hebben we een leverancier en begint de migratie en kunnen we ermee gaan werken. We streven naar 2027.'

Daniel: 'Tegelijkertijd werkt SDI aan het Gemeenschappelijk Bibliotheeksysteem (GBS), het nieuwe systeem waarin bibliotheken onder andere hun ledenadministratie gaan bijhouden en de uitleningen. Dat systeem bestrijkt straks een werkgebied van 14,4 miljoen inwoners. Beide trajecten lopen parallel en stemmen we goed op elkaar af.'

Johan: 'Het netwerk moet echt beseffen dat de bibliotheken aan de slag moeten. Dat ze zullen moeten blijven zorgen voor medewerkers die de kennis hebben om de kwaliteit van de metadata te waarborgen. Esther is nu kwartiermaker, maar haar rol moet eigenlijk vast worden. Er moet iemand komen om metadataspecialisten te helpen, om samen beslissingen te nemen'.

Esther: 'En er moet gezorgd worden voor scholing, daar is echt behoefte aan. Dat merkten we bij de vorige metadatadag die in september vorig jaar gehouden werd.'

Daniel: 'Als het systeem klaar is, moet er een duidelijke organisatie zijn: een besluitvormend orgaan met KB, NBD en bibliotheken erin, een metadata-office, en een uitvoeringsorganisatie voor het dagelijks beheer. We moeten de schaarse expertise slim organiseren.'

Over de geïnterviewden

Johan Hoenink is Informatiemanager bij KB nationale bibliotheek. Hij houdt zich vooral bezig met vernieuwing van de digitale netwerkinfrastructuur en is vanuit die rol ook betrokken bij het Informatieplan voor het OB-netwerk en COBRA, de referentiearchitectuur.

Esther Westerveld is kwartiermaker Metadata Office voor het netwerk van Openbare Bibliotheken. Ze werkt als zzp-er in het veld van Openbare Bibliotheken en houdt zich momenteel zowel bij de KB nationale bibliotheek als bij de coöperatie SDI bezig met metadata en catalogi.

Daniel Boers is adviseur bij NBD Biblion, hij houdt zich bezig met digitale vraagstukken waarbij technologie, mens en organisatie elkaar versterken, en is vanuit die rol betrokken bij de doorontwikkeling van geavanceerde metadata en de hybride bibliotheek.

Visiedocument

In het visiedocument *Metadata moet weer sexy worden* staan onder andere zes strategische uitgangspunten:

- Gebruikersgerichte metadata staan voorop: de eindgebruiker staat centraal, niet de catalogiseerregels.
- We stimuleren samenwerking.
- We omarmen technologische innovatie.
- We volgen internationale standaarden.
- We werken duurzaam en toekomstbestendig.
- We integreren ethische principes. Denk aan transparantie over hoe we technologie inzetten.

Je kunt alle relevante documenten bekijken via Biebtobieb in de groep "ontvlechting GGC".

Het netwerk moet dus aan de slag. Wat kunnen collega's doen als ze willen meedenken?

Johan: 'Er is een grote klankbordgroep die we regelmatig informeren over de voortgang. Daar zitten collega's in van de openbare bibliotheek, van NBD Biblion en van partners als Passend lezen. Verder is er een groep op BiebtoBieb waar we alle relevante informatie delen.'

Esther: 'De klankbordgroep willen we ook betrekken bij het testen van het nieuwe systeem. Dus als je mee wilt denken, meld je dan aan voor die groep.'

Hoe Mijn Streek Bibliotheek met Xafax rust en regie terugbracht in de publieksomgeving

Toen Mijn Streek Bibliotheek eind 2023 een nieuwe fase inging, werd duidelijk dat de bestaande ICT-omgeving niet meer aansloot bij de rol die de bibliotheek inmiddels vervulde. De organisatie was uitgegroeid tot veel meer dan een uitleenpunt en fungeert steeds nadrukkelijker als huiskamer. Achter de schermen ontbraken overzicht en continuïteit.

"We werkten met losse oplossingen en waren sterk afhankelijk van individuele medewerkers," vertelt Guido Verhaegen, manager bedrijfsvoering & controller. "Bij ziekte of vakantie kwam de continuïteit direct onder druk te staan."
Samen met Bas Hoekstra, Stafmedewerker Finance & ICT, besloot hij het roer om te gooien. De visie was helder: rust creëren, regie terugpakken en de publieksomgeving toekomstbestendig inrichten.

Van reactief naar geïntegreerd

Voor 2023 werd ICT vooral reactief beheerd. Storingen werden ad hoc opgelost, vaak door fysiek langs vestigingen te gaan. Tegelijkertijd nam het belang van privacy en AVG toe, wat risico's opleverde in een publieke omgeving met gedeelde werkplekken.
De doorbraak kwam met een bewuste strategische keuze: kantoorautomatisering werd ondergebracht bij een andere leverancier, terwijl alles wat bezoekers raakt centraal werd ingericht met Xafax. De samenwerking, die al sinds 2011 bestond rondom betaaloplossingen, groeide daarmee uit tot een breed partnerschap.
"Voor printen, lenen, betalen en werkplekken hebben we nu één samenhangend systeem," aldus Hoekstra.

Gefaseerde vernieuwing met zichtbaar effect

De vernieuwing werd stapsgewijs doorgevoerd. In 2023 lag de focus op stabiliteit en zelfservice, met oplossingen voor printen, scannen en publieke werkplekken. In 2024 volgden slimme werkplekken en in- en uitleenbalies. In 2025 kwamen daar onder meer bezoekerstellers, kassasystemen, RFID-oplossingen en inventarisatie handscanners bij.
De impact op de werkvloer was direct merkbaar: het gebruik van print- en werkplekoplossingen nam sterk toe, baliehandelingen verminderden en rapportages werden betrouwbaarder. Medewerkers kregen meer tijd voor inhoudelijke ondersteuning van bezoekers.

Meer ruimte voor maatschappelijke impact

Dankzij datagedreven inzichten kan de bibliotheek beter plannen, verantwoorden richting gemeenten en haar maatschappelijke impact aantonen. Die aanpak blijft niet onopgemerkt: ook bibliotheken uit Duitsland en België komen kijken.
Voor Verhaegen en Hoekstra is Xafax inmiddels meer dan een leverancier. "Betrouwbaar, betrokken en doen wat ze beloven," zeggen zij eensgezind. "En dat is precies wat je nodig hebt in een publieke omgeving die continu in beweging is."

www.xafax.nl
+31 (0)72 566 7400

XAFAX® LIBRARY SOLUTIONS

Roos Herman, directeur-bestuurder ZB Bibliotheek van Zeeland

‘Wanneer iedereen doet waar die goed in is, blink je samen uit’

Sinds begin 2025 staat Roos Herman aan het hoofd van ZB Bibliotheek van Zeeland. Daar zet ze haar wens om structuur aan te brengen in om de organisatie nog beter te laten draaien. Dankzij haar jarenlange ervaring in de zorg weet ze hoe je de belangen van verschillende partijen met elkaar moet verenigen.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL

FOTO’S; ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Was je altijd al een lezer?
Bij ons thuis werd veel gelezen. In de woonkamer stond een enorme boekenkast met van alles en nog wat. Ik ben opgegroeid in Leusden-Zuid, een dorpje vlak bij Amersfoort. Daar was ook een bibliotheek, waar ik samen met mijn grote zus te voet naartoe kon. Toen we op mijn zevende naar Amersfoort verhuisden, ging ik met minstens evenveel plezier naar die grotere vestiging. Volgens mij heb ik daar de hele kinderafdeling uitgelezen: van Thea Beckman tot Guus Kuijer, van Jan Terlouw tot Tonke Dragt.

Hoe is je loopbaan verlopen?
Ik kan me niet herinneren dat de liefde voor lezen een rol speelde in mijn studiekeuze. Ik koos voor maatschappelijk werk, waarna ik aan de slag ging in de zorg, specifiek voor mensen met een verstandelijke beperking. Daar werd ik al snel teamleider en regiomanager en zo groeide ik steeds verder door. Het was nooit mijn persoonlijke ambitie om leidinggevende te zijn, maar toen de vraag vanuit de organisatie kwam, besloot ik het toch te proberen. Toen kwam ik erachter dat het me wel goed lag: ik ben erg sociaal bewogen. Ik vind het belangrijk dat mensen zelfredzaam zijn, en dat lukt alleen als je het met elkaar doet. Wanneer iedereen doet waar die goed in is, blink je samen uit. Als manager moet je de belangen van de medewerkers, de organisatie en de klant met elkaar zien te verenigen. Dat vond ik een mooie uitdaging.

Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?
Na zo’n twintig jaar in de zorg werd ik benieuwd naar andere werelden dan de hulpverlening, maar met dezelfde maatschappelijke insteek. Ik had al eerder een toffe functie in de biebsector gezien. Ik besloot toen om niet te solliciteren – maar het zaadje was wel geplant.
Toen kwam de functie van directeur-bestuurder bij de Bibliotheek West-Brabant op mijn pad. Het was september 2020, midden in de coronaperiode: ik werkte er net een maand en toen moesten we onze deuren weer sluiten. Dat was best een uitdaging: ik moest het werkgebied nog helemaal leren kennen. Bovendien bestond de organisatie uit twee bibliotheken die net gefuseerd waren. Ik wilde iedereen beter leren kennen, maar de lockdowns maakten dat lastig. Ook de bibliotheeksector was nieuw voor mij: ik kon niet op een netwerkbijeenkomst vragen hoe andere directeuren iets aanpakten. Gelukkig ben ik goed op weg geholpen door de collega’s van het Brabants Bibliotheeknetwerk.

Wat was je eerste indruk van de bieb?
Ik vond het meteen heel mooi om te zien hoe bibliotheekorganisaties landelijk samenwerken. Ik heb begrepen dat dat niet altijd het geval was; daardoor heb ik er extra veel bewondering voor. Ook in de coronaperiode heeft dat zich uitbetaald: toen zagen

Foto: Melissa Neiteler

Roos Herman: 'Ik blink niet uit in gestructureerdheid, maar heb wel een duidelijke visie. Ik ben dus enorm gebaat bij een goede secretaresse'.

we wat voor belangrijke rol de bieb in de samenleving weet te vervullen, en hoe we de handen ineensloegen om elkaar vooruit te helpen. Er zit zoveel kennis in de sector, ook omdat mensen vaak lang in onze branche blijven werken. Ik vind het geweldig om te zien hoe die kennis wordt gedeeld.

Hoe verliep je bibliotheekcarrière vervolgens?
Door een verschil van inzicht met de raad van toezicht heb ik eind 2024 afscheid genomen van Bibliotheek West-Brabant. Daarna maakte ik de overstap naar de ZB Bibliotheek van Zeeland. Dat is een bijzondere organisatie: er vallen een aantal lokale bibliotheken en bibliobussen onder, maar ook de wetenschappelijke en erfgoedbibliotheek van de provincie Zeeland. Daarnaast heeft de ZB een POI. We ondersteunen de drie Zeeuwse bibliotheekorganisaties die Zeeland rijk is.
Ik kende de werkzaamheden van een POI natuurlijk al vanuit mijn vorige bibliotheek. Wel zie ik het verschil in omvang van de organisatie: ik kan nu minder oppakken voor de lokale bibliotheken dan ik in West-Brabant gewend was. Bovendien is Zeeland een enorm uitgestrekte provincie, waardoor het een uitdaging is om onze dienstverlening in alle uithoeken te brengen. Bij mijn aanstelling hier heb ik me enorm verbaasd over de breedte van ons aanbod: naast de bibliotheek en POI-taken beheren we ook een enorme wetenschappelijke en erfgoedcollectie met bijzondere werken, zoals middeleeuwse handschriften. Ook voeren we veel verschillende provinciale projecten uit.
De bedoeling was dat ik dit voor een jaar zou gaan doen, om de zieke directeur tijdelijk te vervangen, maar al snel bleken er zoveel zaken in de organisatie te lopen waarin ik mijn tanden wilde zetten. De directeur zou sowieso al met pensioen gaan, dus toen de vacature definitief vrijkwam, heb ik besloten om te solliciteren. Toch was ook mijn interim-tijd hier waardevol. Je krijgt de kans om echt even goed te kijken of je het ergens naar je zin hebt. Dat was bij mij gelukkig honderd procent het geval. Ik ben blij dat ik aan de slag mag om het financiële model van de organisatie te verbeteren. De ZB bestaat al heel lang, waardoor sommige modellen organisch gegroeid zijn. Ik houd van simpele processen, dus een herijking daarvan is wel aan mij besteed.
Dat roept soms wel de vraag op of we al het maatwerk dat we leveren wel moeten blijven doorzetten: het kost ons soms te veel werk en menskracht. Tegelijkertijd zijn we er om de bibliotheken te ondersteunen en dat moeten we zo goed mogelijk blijven doen.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Wat is het verschil?
Een belangrijke overeenkomst is de band met de gemeente, naast de landelijke samenwerking. Zowel in de zorg als in de bibliotheeksector realiseren we ons bovendien meer en meer dat we problemen niet in ons eentje moeten proberen op te lossen. Ook zie ik dezelfde ontwikkeling richting meer impactgericht werken: wat willen we eigenlijk bereiken? Natuurlijk zijn er ook verschillen, maar dat zit vooral in de inhoud: bij de bibliotheek zijn we geen hulpverleners, maar ons werk schuurt er soms wel tegenaan, bijvoorbeeld wanneer er een verward persoon in onze vestiging rondloopt. Het is vooral zaak om door te verwijzen, wanneer dat nodig is.

Wat zijn je ambities binnen het directeurschap?
De komende tijd moeten we fikse bezuinigingen het hoofd bieden. Ik hoop dat we onze dienstverlening, die zeer hoog wordt gewaardeerd, kunnen blijven vervullen. Ik geloof dat we elders financiële winst kunnen boeken, bijvoorbeeld in de verhuur van onze ruimtes en in de efficiëntieslag die we in onze werkzaamheden kunnen slaan. Als dat gelukt is, durf ik met een gerust hart weer verder te kijken.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?
Ik ben een verbinder. Ik ben altijd op zoek naar hoe je elkaar kunt versterken en conflicten kunt oplossen. Soms lijkt het alsof we daardoor veel tijd kwijt zijn aan randzaken, maar ik ben ervan overtuigd dat je hier uiteindelijk veel winst mee boekt: als je aan de voorkant het juiste gesprek voert, scheelt dat aan de achterkant een hoop tijd. We werken met gemeenschapsgeld en dat moeten we goed besteden. Wanneer het nodig is, vind ik het dus ook belangrijk om zakelijk te zijn.
Ik blink niet uit in gestructureerdheid, maar heb wel een duidelijke visie. Ik ben dus enorm gebaat bij een goede secretaresse – daardoor kan ik veel meer werk verzetten. Het voordeel is ook dat ik heel flexibel ben: mijn dag kan alle kanten op gaan, daar heb ik geen enkel probleem mee. Sinds ik me daarvan bewust ben, zit ik veel beter in mijn rol. Daarom begeleid ik anderen ook graag in de zoektocht naar hun eigen kwaliteiten: als je daarin je energie kunt steken, heb je veel meer plezier in het leven.

Op welke prestatie ben je trots?
Ik vind het fijn dat het is gelukt om de Bibliotheek West-Brabant op de rit krijgen, bijvoorbeeld door het op orde krijgen van de financiën en discussies die al jarenlang liepen, eindelijk eens tot een goed einde te brengen, en de verschillende afdelingen meer met elkaar in verbinding te brengen. Uiteindelijk hebben we een programmamatrix gemaakt waarin al onze werkzaamheden gevat waren, die hielp om keuzes te maken in wat we wel en niet doen. Dat is zeker niet alleen mijn persoonlijke verdienste, maar die van de hele organisatie. Bovendien hebben we in de bibliotheeksector zoveel te doen dat we niet altijd stilstaan bij zulke prestaties – dat zouden we wel wat meer mogen doen.

Heb je hobby's?
Ik heb een dochter van zestien en ben mantelzorger voor mijn oma van 106, dus daar gaat een groot deel van mijn vrije tijd naartoe.

Heb je ook nog tijd om te lezen?
Dit jaar heb ik veel gelezen omdat ik in de jury van de Zeeuwse Boekenprijs zat. Dat vond ik heel leuk om te doen: daardoor las ik van alles wat ik normaal gesproken niet zou lezen. Gelukkig houd ik van verschillende genres, dus ik kan alles wel waarderen. Volgend jaar ben ik weer van de partij, dus ik weet al wat ik het komende jaar ga lezen: heel veel Zeeuws.

Houd je ook van film, theater en muziek?
Zeker. Ik sta ieder jaar op Rockwerchter en ga graag naar het filmhuis. Ik vind het altijd interessant om iets tegen te komen wat ik nog niet kende: ik laat me graag verrassen.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?
Ik ben graag actief op vakantie, zou het liefst de hele wereld willen zien. Ik houd enorm van zeilen en heb toen ik jonger was ook veel gebackpackt. Ik vind het geen enkel probleem om niet te weten waar ik morgen slaap.

Wat weten maar weinig mensen over jou?
Sinds een jaar ben ik imker. Samen met een aantal anderen ontferm ik me over een aantal bijenvolken. Het gaat niet goed met de bijenpopulatie en steeds meer imkers gaan met pensioen, dus nieuwe aanwas is belangrijk.

Foto: uit de privécollectie van Roos Herman.

Roos met haar dochter Veralynn afgelopen zomer tijdens eilandhoppen in Griekenland.

Impact meten met de Bibliotheekmonitor onder jeugd (4-16 jaar)

Wat wil een kind voor activiteiten doen in de bieb?

Met de Bibliotheekmonitor kon je al de effecten van aanbod voor volwassenen meten. Vanaf 2026 kun je ook de effecten van activiteiten voor jeugd (4-16 jaar) meten. Lees meer over wat impact meten nu eigenlijk is, waarom dit belangrijk is en hoe je dit heel makkelijk doet via de Bibliotheekmonitor.

TEKST: ANNE-KATELIJNE ROTTEVEEL, IMPACT RESEARCHER BIJ DE KB NATIONALE BIBLIOTHEEK

FOTO: FABLAB, BIBLIOTHEEK VEENENDAAL

Welke impact willen we bereiken?

Met het bibliotheeknetwerk werken we gezamenlijk aan de drie maatschappelijke opgaven: geletterde samenleving, participatie in de informatiesamenleving en leven lang ontwikkelen. Om te bepalen welke effecten we binnen die opgaven willen bereiken, is er een Theory of Change gemaakt. Om te bepalen of we die effecten ook daadwerkelijk bereiken, maken we onder andere gebruik van de impactmetingen uit de Bibliotheekmonitor. Als iedere bibliotheek een aantal vragenlijsten afneemt, hebben we landelijk een mooi totaalbeeld van onze bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. Dit beeld kan elke bibliotheek ook weer gebruiken om hun activiteiten lokaal te verantwoorden naar bijvoorbeeld de gemeente.

Impact meten: waarom en hoe begin je?

Steeds meer bibliotheken beginnen met impactgericht werken. Voor het verantwoorden wordt namelijk steeds vaker gevraagd naar de effecten van aanbod, naast alleen cijfers over bijvoorbeeld het aantal deelnemers. Maar bibliotheken beginnen ook met impactgericht werken om te leren hoe zij de impact nog verder kunnen vergroten. Onderdeel van impactgericht werken is het meten van impact. Veel bibliotheken vinden het lastig om hiermee te beginnen. Want hoe doe je dit als er weinig tijd is en je geen onderzoekskennis hebt? De Bibliotheekmonitor is een laagdrempelige manier om te beginnen. Er zijn standaard vragenlijsten voor allerlei soorten aanbod: cursussen basisvaardigheden, IDO, spreekuren en andere activiteiten voor volwassenen. In deze vragenlijst beantwoorden deelnemers na afloop van een activiteit vragen over de directe effecten die ze door de activiteit ervaren. Zo krijgen bibliotheek meer inzicht in de impact van hun dienstverlening. Althans: de dienstverlening voor volwassenen. Het meten van de effecten onder jeugd was nog niet mogelijk. Daar komt in 2026 verandering in.

Hoe hebben we de metingen voor jeugd ontwikkeld?

Samen met onderzoeksbureau Perspective hebben we onderzocht hoe we ook impact onder jeugd kunnen meten. Dit deden we samen met bibliotheken, kinderen en ouders door het hele land. We begonnen met een ontdekfase waarin we samen met een aantal bibliotheken in kaart brachten welke behoeften er waren en welke barrières er zijn bij het meten onder jeugd. Dat gaat onder andere over het feit dat men de kinderen en de activiteitenbegeleider niet te veel wil belasten met het invullen van vragenlijsten. Ook moeten de vragenlijsten leuk en makkelijk zijn om in te vullen. Na deze ontdekfase is er een eerste versie van de meetinstrumenten ontwikkeld. Deze vragenlijsten zijn vervolgens getest bij bibliotheken in de praktijk. Bij het ontwikkelen van de meetinstrumenten is er een aantal ontwerpprincipes in het achterhoofd gehouden om de eerdergenoemde barrières weg te nemen. Uit eerdere ervaringen en de eerste verkenning met bibliotheken bleek dat het belangrijk is dat de vragenlijsten breed toepasbaar zijn. Ze moeten voor elke jeugdactiviteit in te zetten zijn. Andere ontwerpprincipes zijn: flexibel, uitnodigend, behapbaar, toegankelijk en inclusief. De vragenlijsten zijn dus zo kort mogelijk gehouden en het taalgebruik eenvoudig. In plaats van ingewikkelde antwoorden werken we met duimpjes op korte stellingen. De vragenlijst ziet er daarnaast ook leuk uit. Kinderen en ouders bepalen zelf of ze mee doen aan het onderzoek en kinderen mogen de vragenlijst alleen of met hulp van een ouder of iemand anders invullen. In de digitale versie van de vragenlijsten kunnen de vragen ook voorgelezen worden.

Hoe werkt het meten van impact onder jeugd in de praktijk?

De volledige werkwijze voor het meten van impact onder jeugd via de Bibliotheekmonitor is vergelijkbaar met de werkwijze voor volwassenen. Na het registreren van de activiteit vult de bibliotheekmedewerker eerst wat achtergrondkenmerken in. Zo is achteraf te zien om wat voor soort activiteit het ging en bijvoorbeeld hoe vaak de activiteit plaatsvond en door wie deze begeleid werd. Er is per maatschappelijke opgave een vragenlijst. De medewerker bepaalt bij welke opgave de activiteit het beste aansluit en welke vragenlijst de kinderen voorgelegd krijgen. Aan het einde van de activiteit vullen de kinderen de korte vragenlijst in. Dat kan op papier of digitaal via een link of QR-code. Na afloop van de activiteit vult de medewerker in hoeveel kinderen en eventueel ouders aanwezig waren. Daarnaast is er ruimte voor het invullen van een leuke opmerking of andere opvallendheden, die de activiteitenbegeleider heeft gehoord of gezien. Voor de activiteitenbegeleider is een korte instructie beschikbaar met de stappen van het proces, zodat voor iedereen duidelijk is wat de bedoeling is.

Foto: Bibliotheek Veenendaal / FabLab

Het *FabLab* van de Bibliotheek Veenendaal vierde afgelopen oktober haar tienjarig jubileum. Bij het *Fabrication Laboratory* kun je zelf aan de slag met moderne machines om je eigen ontwerpen tot leven te wekken. En er worden regelmatig workshops voor verschillende leeftijden aangeboden, maar er is ook een wekelijkse inloop.

De vragenlijsten zijn door Perspective getest bij jeugdactiviteiten zoals maakplaatsen, voorleesuurtjes en buitenspeeldagen in bibliotheken. Uit de tests blijkt dat kinderen en hun ouders/verzorgers het heel leuk vinden om de vragenlijst in te vullen. Ouders hebben ook het gevoel zo iets terug te kunnen doen voor de bibliotheek. Medewerkers waren ook positief: 'Vond het echt meevallen, dat het een extra dingetje was. Vooral voor mezelf, dat ik het spannend vond om het uit te leggen, maar de kinderen werkten makkelijk mee.' De resultaten uit de test waren heel positief en de medewerkers gaven aan dat het heel leuk is om terug te lezen dat de kinderen en hun ouders de activiteit zo leuk vonden: 'Ook leuk dat de antwoorden vanuit de kinderen zelf komen, je doet alles op gevoel, maar dit laat echt zien dat het ook wordt gewaardeerd.'

Hoe gebruik ik de resultaten?

De resultaten van de vragenlijst kan de bibliotheekmedewerker direct inzien door deze te downloaden in Excel uit de Bibliotheekmonitor. Wanneer er voldoende vragenlijsten zijn ingevuld, komen de resultaten ook in het impact dashboard te staan, dat elk kwartaal wordt geüpdatet. In dit dashboard kun je de resultaten van je eigen bibliotheek ook vergelijken met andere bibliotheken of het provinciaal of landelijk gemiddelde. Vervolgens zijn deze resultaten goed te gebruiken voor de verantwoording richting de gemeente, om van te leren en de impact te vergroten.

Naast percentages over de effecten is er in de vragenlijsten ook veel ruimte voor opmerkingen. Hier schrijven kinderen bijvoorbeeld op wat ze het leukste vonden, of wat ze nog meer zouden willen doen in de bibliotheek. Deze informatie kun je ook weer gebruiken om van te leren. Wellicht komen de kinderen en ouders met een leuk idee voor vervolgaanbod, of weet je waar ze echt warm voor lopen of welke onderdelen van een activiteit juist wat minder effect hebben. Of hoor je in ieder geval hoe leuk ze het vonden om deel te nemen. Dat kan zeer motiverend zijn voor de begeleiders van activiteiten. Van een aantal vragenlijsten voor volwassenen kun je de opgehaalde cijfers en opmerkingen samenbrengen in een speciale zelf in te vullen infographic met de resultaten van jouw bibliotheek. Wanneer de impactvragenlijsten voor de jeugd voldoende zijn ingevuld, zullen we zo'n infographic ook voor de jeugdactiviteiten maken. Zo krijg je een overzicht dat in één oogopslag laat zien hoe de activiteiten van jouw bibliotheek levens veranderen.

Meer informatie

Meer informatie over de Bibliotheekmonitor vind je via bibliotheeknetwerk.nl/bibliotheekmonitor Hier kun je gratis een account aanvragen en lees je hoe je de continue metingen kunt inzetten om impact te meten. Voor meer informatie over de Theory of Change voor de maatschappelijke opgaven kijk je op: bibliotheeknetwerk.nl/ToC

“Met Blieb gaan kinderen altijd met een boek naar huis”

Rutger Schönfeld
Productontwikkeling bij Bibliotheek AanZet

Maak kennis met Blieb!

Het robotje dat kinderen helpt om een leuk boek te kiezen.

- ✓ Zelfstandig, zonder volwassene die meekijkt of meehelpt
- ✓ Intuïtief, alsof ze een game starten
- ✓ Getest door kinderen (groep 5 t/m 8)
- ✓ Compleet geleverd met kiosk

Blieb is één van de apps die gebruikt kan worden op de Kiosk. Naast deze app leveren we ook digitale diensten voor volwassenen om te helpen bij het vinden van het juiste boek.

Ben je benieuwd of Blieb ook iets is voor in jouw bibliotheek? Scan de QR-code voor meer informatie of kijk op **nbdbiblion.nl/blieb**

nbd biblion

Bieb SYSTEMEN

Bieb Systemen, een trots onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, is al meer dan 40 jaar uw betrouwbare partner voor het ontwerpen, fabriceren en leveren van hoogwaardige bibliotheekinrichtingen.

Van standaard tot maatwerk, wij bieden kwalitatief hoogstaand meubilair dat perfect aansluit op uw wensen en behoeften.

Met meer dan 40 jaar ervaring, combineren wij onze kennis met uw visie om de ideale oplossing te realiseren voor uw bibliotheek.

Onze interieurs worden ontworpen, geproduceerd en gemonteerd met oog voor duurzaamheid en circulariteit, waarbij snelheid, kostenbesparing en een lagere milieu-impact hoog in het vaandel staan.

Bij Bieb Systemen heeft u tijdens het gehele proces één vast aanspreekpunt, waardoor wij u kunnen ontzorgen en zorgeloos bouwen aan uw droomproject.

Contact
050 3186 018
www.biebsystemen.com
info@biebsystemen.com

Powered by VAN KEULEN INTERIEURBOUW

IT die bibliotheken vooruithelpt.

In jouw bibliotheek staan toegankelijkheid en beleving centraal. Een plek waar mensen samen leren, ontdekken en elkaar ontmoeten. IT is hierbij een ondersteunende kracht.

Justspark is dé **IT-specialist** voor bibliotheken. Met inmiddels **30 jaar ervaring** in de bibliotheeksector zorgen wij voor **stabiele, veilige en betrouwbare IT** voor reeds **meer dan 400 bibliotheekvestigingen.** Van moderne werkplekken tot cybersecurity, altijd duidelijk en met een vast aanspreekpunt.

Benieuwd wat wij voor jouw bibliotheek kunnen betekenen? Neem contact met ons op:

088 4 72 34 26

Ontdek jouw voordelen

justspark

justspark.com